

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Nezaměstnanost ve vybraných státech – Moldavská
republika a Bulharská republika**

Evelina Luchkina

© 2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Evelina Luchkina

Podnikání a administrativa

Název práce

Nezaměstnanost ve vybraných státech – Moldavská republika a Bulharská republika

Název anglicky

Unemployment in selected states – the Republic of Moldova and the Republic of Bulgaria

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat nezaměstnanost ve vybraných státech: Moldavská republika a Bulharská republika. Dílčím cílem je identifikovat hlavní problémy na trhu práce a faktory ovlivňující nezaměstnanost ve vybraných zemích.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých a zahraničních autorů; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V praktické části práce bude provedena analýza základních makroekonomických ukazatelů souvisejících s nezaměstnaností ve vybraných ekonomikách. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza dat. Aktuální data budou čerpána ze statistických úřadů vybraných zemí a Eurostatu. V práci bude použita zejména metoda deskripce a komparativní analýzy.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Moldavská republika, Bulharská republika, trh práce, nezaměstnanost, zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, porovnání nezaměstnanosti

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. SEKERKA, B. Makroekonomie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-245-5.

BUCHTOVÁ, B. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.

JÍROVÁ, H. Trh práce a politika zaměstnanosti. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-635-9.

MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. Vyd. 2., dopl. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-9-4.

ŠIMEK, M. Trh práce. Ostrava: Vysoká škola podnikání, 2005. ISBN 80-86764-26-5.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 18. 8. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Nezaměstnanost ve vybraných státech – Moldavská republika a Bulharská republika“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 3. 2024

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce za pomoc, rady a veškeré konzultace, které mi poskytl v průběhu zpracované celé práce.

Nezaměstnanost ve vybraných státech – Moldavská republika a Bulharská republika

Abstrakt

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat nezaměstnanost ve vybraných státech: Moldavská republika a Bulharská republika. Dílčím cílem je identifikovat hlavní problémy na trhu práce a faktory ovlivňující nezaměstnanost ve vybraných zemích. První část práce se věnuje studiu základních teoretických východisek, která souvisí s řešenou problematikou. Následuje praktická část, kdy je nejdříve popsáno, o jaké porovnávané země se jedná. Moldavsko je na tom z hlediska ekonomického vývoje hůře než Bulharsko, jde o nejchudší zemi Evropy vůbec. Tyto skutečnosti se však významněji neprojevují na jejich trhu práce a vývoji nezaměstnanosti, kdy navzdory jejich problémům jsou v obou zemích registrovány jedny z nejnižších mír celkové nezaměstnanosti.

Klíčová slova: Moldavská republika, Bulharská republika, trh práce, nezaměstnanost, zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, porovnání nezaměstnanosti

Unemployment in selected states – the Republic of Moldova and the Republic of Bulgaria

Abstract

The main goal of the bachelor thesis is to analyse unemployment in selected states: the Republic of Moldova and the Republic of Bulgaria. A partial goal is to identify the main problems on the labour market and factors affecting unemployment in selected countries. The first part of the work is devoted to the study of the basic theoretical starting points, which are related to the solved problem. The practical part follows, where it is first described which countries are being compared. In terms of economic development, Moldova is worse off than Bulgaria, it is the poorest country in Europe. However, these facts are not more significantly reflected in their labour market and the development of unemployment, where, despite their problems, some of the lowest overall unemployment rates are registered in both countries.

Keywords: Republic of Moldova, Republic of Bulgaria, labour market, unemployment, employment, unemployment rate, unemployment comparison

Obsah

1 Úvod	7
2 Cíl práce a metodika	8
2.1 Cíl práce.....	8
2.2 Metodika.....	8
3 Teoretická východiska	10
3.1 Trh práce.....	10
3.2 Nabídka a poptávka po práci	12
3.3 Teoretické přístupy nezaměstnanosti	14
3.3.1 Definování pojmu nezaměstnanost	15
3.3.2 Typy nezaměstnanosti	16
3.3.3 Faktory ovlivňující nezaměstnanost.....	17
3.3.4 Rizikové skupiny nezaměstnaných	19
3.4 Míra nezaměstnanosti – metody měření nezaměstnanosti	21
3.5 Ekonomické, sociální a psychické důsledky nezaměstnanosti	23
3.5.1 Ekonomické důsledky nezaměstnanosti.....	23
3.5.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti.....	24
3.5.3 Psychické důsledky nezaměstnanosti.....	25
3.6 Politika zaměstnanosti.....	26
3.7 Hrubý domácí produkt, inflace	27
4 Vlastní práce	30
4.1 Krátké představení vybraných zemí	30
4.1.1 Moldavská republika	30
4.1.2 Bulharská republika	31
4.2 Vývoj nezaměstnanosti v uvedených zemích a jejich vzájemné porovnání.....	33
4.3 Vliv vybraných ekonomických ukazatelů na míru nezaměstnanosti	37
4.3.1 Ekonomický vývoj v Moldavské republice	37
4.3.2 Ekonomický vývoj v Bulharské republice	38
4.4 Vzájemné srovnání mezi Moldavskou a Bulharskou republikou	41
5 Výsledky a diskuse	46
6 Závěr	50
7 Seznam použitých zdrojů	51
8 Seznam obrázků, grafů a zkratk	55
8.1 Seznam obrázků	55
8.2 Seznam grafů	55
8.3 Seznam použitých zkratk	55

1 Úvod

Zaměstnání má v životě člověka velmi důležitou roli, na které stojí celá společnost. Zajišťuje mu jisté blaho, avšak nejen jemu, ale i jeho rodině a v neposlední řadě i celé společnosti.

Obecně se nezaměstnanost řadí k hlavním životním událostem v životě člověka, která může mít velmi negativní dopady nejen na samotného jednotlivce, ale také na jeho nejbližší rodinu. Nezaměstnanost se v dnešní době považuje za celosvětový problém. V současnosti je to stále častěji medializované téma, ke kterému se vyjadřuje množství odborníků. Nejde samozřejmě jen o to, že lidé ztrácejí práci a s ní i živobytí. Ztrácejí i spoustu jiných věcí, jakými jsou například sociální kontakty, či návyky a režim. Jednou z ohrožených skupin jsou také mladí lidé. Problémem mladých lidí bývá i to, že mají příliš velká očekávání, myslí si, že budou vydělávat okamžitě velké peníze. Častokrát mladé lidi demotivuje to, že nejsou dostatečně finančně ohodnoceni, a tak ztrácejí motivaci pracovat. Mladí lidé však nejsou jedinou rizikovou skupinou na trhu práce. Jsou to také absolventi středních a vysokých škol, ženy po mateřské a rodičovské dovolené, osoby s postižením apod.

Navíc je nutné zmínit, že problematika nezaměstnanosti získala na větší aktuálnosti v posledních čtyřech letech, a to v souvislosti s pandemií COVID-19 a s již dva roky trvajícím válečným konfliktem na Ukrajině. O to je tato situace závažnější pro Moldavskou republiku, která přímo s Ukrajinou hraničí. Je proto důležité v rámci zpracování této problematiky zmínit, jak se právě tyto dvě situace podílely na zvyšování nezaměstnanosti v obou analyzovaných zemích, a to v Moldavské a Bulharské republice.

Tyto dvě země byly vybrány záměrně. O nezaměstnanosti toho již bylo napsáno mnohé, zejména ve vztahu k České republice. Nicméně příliš pozornost není věnována zemích nacházející se na východ od České republiky. Je třeba také zmínit, že zatímco Bulharsko je jedním ze členských států Evropské unie, Moldavsko sice má též zájem vstoupit do Unie, avšak zatím se členským státem nestalo. Je proto třeba si také klást otázku, zda členství v Evropské unii ovlivňuje míru nezaměstnanosti v zemi. Nezaměstnanost může být ovlivněna mnoha různými faktory, a je proto třeba hledat vzájemné souvislosti v ekonomické i mimoekonomické oblasti, a to z dlouhodobého hlediska.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat nezaměstnanost ve vybraných státech: Moldavská republika a Bulharská republika. Dílčím cílem je identifikovat hlavní problémy na trhu práce a faktory ovlivňující nezaměstnanost ve vybraných zemích.

2.2 Metodika

Bakalářská práce byla rozčleněna do dvou základních částí, a to na teoretickou a praktickou. V první z nich byla řešena základní teoretická východiska zkoumané problematiky, což je trh práce a nezaměstnanost. Základní metodou byla analýza sekundárních zdrojů literatury a dalších pramenů jak české, tak zahraniční provenience. Bylo především důležité důkladně toto téma prozkoumat a zjistit, jaké faktory mohou nezaměstnanost ovlivňovat. V této kapitole byly proto využity především tištěné publikace (monografie) autorů, kteří se zabývají oblastí makro a mikroekonomie a poukazují na problematiku nezaměstnanosti z jejich různých hledisek. Bylo proto zjišťováno, co je to trh práce, jak se na něm projevuje nabídka práce a poptávka po práci, jak vzniká rovnováha a nerovnováha na trhu práce, jak se nezaměstnanost měří, jaké druhy nezaměstnanosti existují, jaké následky na život člověka nezaměstnanost má a jaká opatření lze uplatňovat v rámci jejího snižování. Publikace, které umožnily blíže zhodnotit celou tuto problematiku komplexně, pocházely od autorů, jako je Brčák a Sekerka, Holman, Cihelková, Dvořáček a Slunčík, Jurečka a kol., Jírová, Chmura, Mareš, Pavelka, Rojíček et al., Šimek či Šmajsova Buchtová, Šmajš a Boleloucký. Tyto publikace byly za pomoci relevantních klíčových slov vyhledány v místní knihovně. Internetové zdroje byly při zpracování teoretických východisek využity pouze minimálně.

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, praktická část byla zaměřena na dva vybrané státy, přičemž jedním z nich byla Moldavská republika, druhým Bulharská republika. Ta je již od roku 2004 členským státem Unie, vstoupila ve stejnou dobu do EU jako Česká republika, a též od roku 2007 je součástí Schengenského prostoru. Nejdříve proto byly využity zejména internetové zdroje k popisu obou zemí. Jednalo se jak o zdroje CIA: Factbook, tak i internetového portálu BusinessInfo či portálu pojednávajícího o členských zemích Evropské unie, kam Bulharsko patří.

Důležité bylo shromáždit potřebná data týkající se jak mír nezaměstnanosti, tak HDP, inflace a příp. dalších ekonomických ukazatelů, které mohou mít na vývoj nezaměstnanosti v obou zemích vliv. Tato data byla získána za pomoci dvou základních databází. Jednou z nich se stala databáze EUROSTATU. Z ní byly čerpány hodnoty pro reálný růst HDP (v %), inflace (meziroční změny v růstu cenové hladiny v %) a také hodnoty ve vztahu k nezaměstnanosti, jak jsou EUROSTATEM prezentovány. Šlo jak o hodnotu nezaměstnanosti celkové pro populaci osob v ekonomicky aktivním věku 15-64 let, tak i nezaměstnanosti u mužů a žen. Tato data byla vyhledána také v databázi Statistického úřadu Moldavska, aby bylo možno data mezi sebou vzájemně porovnat. Vyhledaná data byla začleněna do vlastních spojnicových grafů a vztahovala se k období let 2007-2022. Ke každému grafu byl uveden zdroj těchto dat a následně byly grafy náležitě interpretovány v souladu se zjištěnými změnami.

V této části práce byly však také využity i další sekundární internetové zdroje, jejichž prostřednictvím mohlo být prezentován důvod vývoje nezaměstnanosti a dalších makroekonomických faktorů. Využito bylo především anglických internetových zdrojů hodnotící ekonomickou situaci v obou zemích. Zmínit lze např. autory, jako je Boyko či Daborowski. Využity byly i zdroje European Commission a autor Subev. Veškeré poznatky z této oblasti byly následně komparovány mezi oběma zeměmi, na což navázalo zjištění, jak jsou trhy práce v Moldavsku a Bulharsku ovlivněny ekonomickými proměnnými a co nejvíce trhy práce trápí. Na to navázala příslušná doporučení a návrhy, aby se s těmito problémy trhy práce v obou zemích dokázaly efektivněji vyrovnávat.

3 Teoretická východiska

3.1 Trh práce

V květnu 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, nabyl trh nových charakteristik a zároveň nastaly i jeho změny, které se dotýkaly nárůstu nezaměstnanosti. Nárůst míry nezaměstnanosti pochopitelně vyvolává tlak na veřejné zdroje, na vznik pracovních trhů, zefektivnění mobility pracovních sil a koordinaci politik zaměstnanosti jednotlivých zemí. To by mělo vést nejen ke zvýšení produktivity na pracovním trhu, ale také k zaktivnění evropského ekonomického prostoru¹.

Pod ekonomickou kategorií trhu se rozumí nejen nabídka, ale také poptávka po práci, které mají velký podíl na ceně práce. Nabídku na trhu tvoří veškerá pracovní síla, to znamená, že jak zaměstnaní, tak i nezaměstnaní jedinci. Samozřejmě, že nabídka trhu práce má mnoho faktorů, na kterých závisí, jako je věk, demografická struktura obyvatelstva, imigrace, odchody do důchodů, mateřské dovolené, pracovní podmínky aj.²

Práce je nejdůležitější výrobní činitel, bez něhož by i ty nejbohatší přírodní zdroje a nejdůmyslnější kapitálové statky zůstaly jen mrtvými věcmi³. Jak již bylo uvedeno výše, trh práce se týká nabídky a poptávky po pracovní síle, přičemž zaměstnanci poskytují nabídku a zaměstnavatelé poptávku. Trh práce je součástí každé ekonomiky a je vážně spojený s trhem kapitálu, zboží a služeb⁴.

Další autor definuje trh práce jako trh, na kterém lidé nabízejí zaměstnavatelům své dovednosti výměnou za mzdy, platy a jiné formy kompenzace. K účastníkům trhu práce patří každá osoba, která se snaží o práci za mzdu, a každá právnická nebo fyzická osoba, která hledá lidi, kteří budou práci provádět⁵.

Je třeba říci, že neexistuje pouze jeden trh práce, ale hned několik. Tolik, kolik je výrobních oborů, geografických oblastí a regionů a profesí lidí. Mluví se i o duálním trhu práce, jde o teorii, která klasifikuje primární a sekundární trh. **Primární trh práce** hledá ty pracovní

¹ ŠIMEK, M. *Trh práce*. Ostrava: Vysoká škola podnikání, 2005, s. 5

² BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 186.

³ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 163.

⁴ KENTON, W. Labor Market Explained: Theories and Who Is Included. *Investopedia* [online]. 2022 [cit. 2022-11-24].

⁵ URBANCOVÁ, H. *Age management*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2021, s. 12.

nabídky, které mají vyšší uplatnění a poskytují naději na možnost profesionálního růstu zaměstnance. Tím, že si člověk dokáže zlepšovat stupeň své kvalifikace, si zajišťuje jistou stabilitu zaměstnání. **Sekundární trh práce** se naopak spojuje s nižší úrovní mzdy a nízkou mírou uplatnění v kariérním růstu. Nevýhodou je nejen omezenost kariérního růstu, ale je ohrožena i stabilita pracovních míst⁶.

Na primárním trhu práce se nacházejí prestižnější a výhodnější pracovní místa, která nabízejí lepší pracovní podmínky a profesní růst. Zaměstnanci jsou na tomto trhu ve větším bezpečí před ztrátou zaměstnání jako na sekundárním trhu. Sociální zabezpečení a sociální programy jsou pro zaměstnance samozřejmostí. Zaměstnavatel zajišťuje svým zaměstnancům zvyšování kvalifikace a vzdělání. Práce je v těchto podmínkách dobře placená a fluktuace zaměstnanců je velmi nízká⁷.

Sekundární trh práce je charakteristický nízkou prestiží pracovních míst a malými platy. O kariéře se někdy v tomto případě nedá mluvit. Na tomto trhu je jednodušší získat práci, ale zaměstnanci ji mohou i rychle ztratit. Je zde malá možnost zvýšení si kvalifikace a vzdělání. Na sekundárním trhu se většinou nacházejí pracovní nabídky, které si nevyžadují vysoce kvalifikované pracovníky. Na tomto trhu se soustřeďují zejména lidé s nižším vzděláním, bez praxe, bez dovedností a lidé se slabší sociální adaptací⁸.

Kenton rozděluje trh práce z makroekonomického a mikroekonomického hlediska. Podle makroekonomické teorie skutečnost, že růst mezd zaostává v růstu produktivity, naznačuje, že nabídka pracovní síly předstihla poptávku. Pokud k tomu dojde, tak mzdy budou klesat, protože pracovníci soutěží o omezený počet pracovních míst a zaměstnavatelé si mohou vybírat z velkého počtu pracovníků. Naopak pokud nabídka převyšuje poptávku, tlak na mzdy se zvyšuje protože pracovníci mají větší vyjednávací sílu a je pravděpodobnější, že budou moci přejít na práci s vyšší mzdou, zatímco zaměstnavatelé musí o pracovní sílu soupeřit. Mikroekonomická teorie analyzuje nabídku a poptávku po pracovní síle na úrovni jednotlivých firem a pracovníků. Toto hledisko představuje nabídka nebo počet hodin,

⁶ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 58-60.

⁷ Tamtéž, s. 58-60.

⁸ Tamtéž, s. 58-60.

během kterých je zaměstnanec ochoten pracovat za určitou mzdu. Žádný pracovník nebude pracovat pro nic za nic⁹.

Trh práce je ovlivňován také úrovní vzdělání obyvatelstva. Ti, kteří dosáhli vyšší míry vzdělání, jsou vhodnější pro zaměstnavatele, protože se dokáží přizpůsobit různým podmínkám a zároveň vyhovují jeho nastoleným požadavkům pro získání pracovního místa. Nesmí se zapomínat i na to, že existuje i široké rozpětí rozdílů mzdy mezi různými pracovními oblastmi a odbory. Přitom platí, že maloobchodní provozy budou směřovat k nižší mzdě než velké firmy v průmyslu, které odměňují několikanásobně více. Samozřejmě i ve vnitřní struktuře firmy se nacházejí rozdíly v mzdovém ohodnocení. Každá pracovní funkce závisí na stupni kvalifikace pracovníka a také tržních ekonomických podmínkách¹⁰.

3.2 Nabídka a poptávka po práci

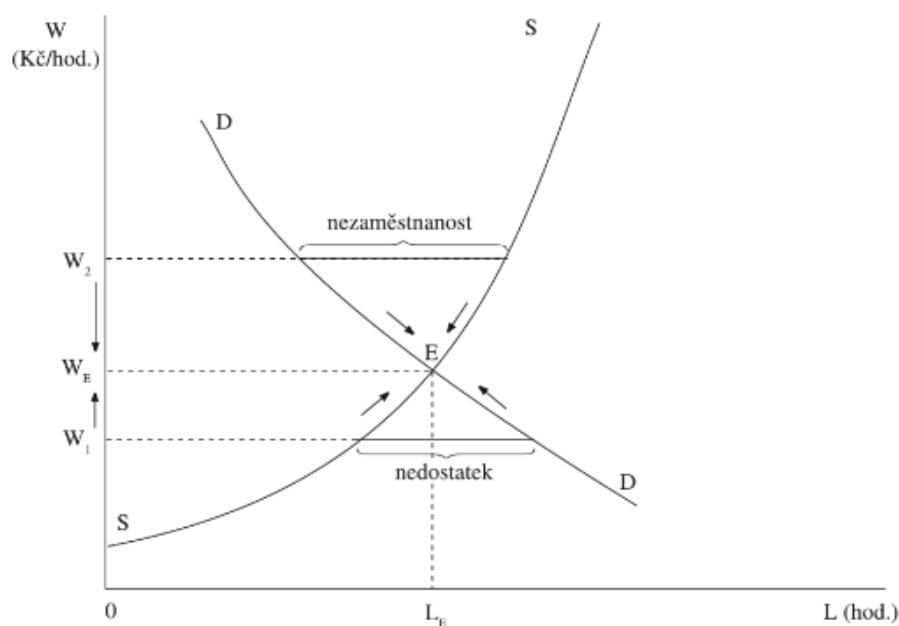
Trh práce charakterizuje na jedné straně tržní poptávka po práci a na straně druhé tržní nabídka práce. Na trhu práce se nachází konkurence na obou stranách, jak na straně poptávky, tak nabídky. Tím se chápe, že práce je poptávána mnoha různými firmami, přičemž ji nabízí mnoho různých lidí, tj. pracovníků. Na tržní nabídku práce se proto nahlíží jako na nabídku práce všech lidí v konkrétní ekonomice. Jde o součet všech individuálních nabídek práce. Vychází se zde z rozhodování lidí, kteří vyrovnávají mezní užitek reálné mzdy s mezním užitekem volného času. Naproti tomu tržní poptávka po práci představuje poptávku všech podniků v dané ekonomice po práci. Podobně jako u nabídky práce, tak i celková poptávka po práci představuje součet všech individuálních poptávek po práci. Zde se vychází z rozhodování jednotlivých firem, které vyrovnávají mzdu s mezním produktem práce. Na obrázku 1 je zobrazena jak nabídka práce, tak poptávka po práci, přičemž jde zde též prezentován rovnovážný stav, tzn., že se nabídka práce rovná stejnému množství poptávky po práci. Chápe se tím, že lidé nabízejí stejné množství práce, které je uspokojeno poptávkou ze strany jednotlivých firem¹¹.

⁹ KENTON, W. Labor Market Explained: Theories and Who Is Included. *Investopedia* [online]. 2022 [cit. 2022-11-24].

¹⁰ ŠIMEK, M. *Trh práce*. Ostrava: Vysoká škola podnikání, 2005, s. 17-22.

¹¹ HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 270.

Obrázek 1 Nabídka a poptávka po práci na trhu práce

Zdroj:¹²

Na podkladě výše uvedeného obrázku vyplývá, že na svislé ose se nachází reálná hodinová mzda W pro jednotlivé profese pracovníků na trhu práce, naopak na vodorovné ose se nachází množství práce, kterou zaměstnanci provádějí (celkový počet odpracovaných hodin). Nabídka práce je na tomto obrázku znázorněna křivkou S , přičemž poptávku po práci je možné vidět na křivce D . Rovnovážný stav je uveden v bodě E , tzn., že se nabídka práce shoduje s její poptávkou. Nicméně na trhu práce dochází i k dalším nerovnovážným stavům, což je také na obrázku 1 znázorněno. Tyto nerovnovážné stavy se označují jako nedostatek práce a nezaměstnanost. Při nezaměstnanosti firmy poptávají méně práce, než jaká je jejich reálná nabídka. Naopak v případě nedostatku práce firmy poptávají určité množství práce, avšak na trhu je nedostatek pracovních sil. Taková situace je typická např. pro Českou republiku aktuálně, kdy se potýká s poměrně nízkou nezaměstnaností a řada firem má problém se získáním dostatečného množství vhodných pracovníků.

Rovnováha na trhu práce je tedy dosažena za předpokladu, že každý pracovník ochoten a schopen pracovat za mzdu W_E , nalezne vhodné pracovní místo. Zároveň taktéž platí, že jednotlivé firmy získají tolik práce L_E , kolik jsou schopné a ochotné při mzdě W_E zaměstnat.¹³

¹² HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 271.

¹³ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 269.

Na závěr je třeba dodat, že trh práce představuje trh, který má však k dokonalé konkurenci poměrně daleko, a to právě z důvodu častého vzniku dlouhotrvajících nerovnovážných stavů, jak již bylo zmíněno výše. Příčinami těchto nedokonalostí jsou příčiny na straně poptávky (monopson, oligopson), na straně nabídky (existence odborů) i příčiny na obou stranách současně¹⁴.

3.3 Teoretické přístupy nezaměstnanosti

Při zkoumání nezaměstnanosti se do pozornosti dostávají čtyři přístupy, které se ji snaží obsáhnout z různých hledisek. Jedná se o neoklasický, keynesovský, neokeynesovský a postkeynesovský model nezaměstnanosti.

Neoklasický model nezaměstnanosti (70. léta 19. stol.) sledoval především ekonomické analýzy nabídek a poptávky. Přívlastek neoklasický má znamenat další posun a rozvoj odkazu klasických linií ekonomů. Samotný model vychází ze Sayova zákona ekonomických trhů, liberálních tradic standardní ekonomie. Jeho podstatou je předpoklad takové konkurence, která má garantovat optimální fungování celého ekonomického systému. Představitelé tohoto modelu sledovali spotřebu a spotřebitelskou poptávku. Snažili se stanovit podmínky rovnováhy fungování systému. Jedná se o tzv. Paretovo optimum, čili stav, který nastává tehdy, když nikdo nezlepší situaci, aniž by ji nezhoršil někomu jinému¹⁵
16.

Keynesovský model nezaměstnanosti (30. léta 20. stol.) vznikl z Keynesovy teorie, jejímž hlavním cílem bylo vysvětlit nutnost zásahů státu do tržní ekonomiky. Tato teorie se tvořila v době velkého úpadku výroby i vysoké nezaměstnanosti. Keynes se přiklonil k tvrzení, že ekonomika v kapitalistické společnosti je vnitřně nestabilní a v některých obdobích nepoužívá výrobní zdroje. Z toho důvodu je nutné, aby se opět stimulovala poptávka, výroba a zvýšila se i zaměstnanost státu¹⁷.

Neokeynesiánské a postkeynesovské modely (50. a 60. léta 20. stol.). Postupně však začal vznikat neokeynesovský směr, který se pokoušel o obsažení výkladu keynesovského modelu

¹⁴ PAVELKA, T. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010, s. 235-237.

¹⁵ ROJÍČEK, M. et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 136.

¹⁶ DE VROEY, M. *A History of Macroeconomics from Keynes to Lucas and Beyond*. New York, NY: Cambridge University Press, 2016.

¹⁷ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 30-31.

i učení. Věnoval se zejména poptávce, otázkám investic a spotřeby. Zároveň k tomuto směru patřila i Phillipsova křivka, která se zaměřovala na vztah mezi nezaměstnaností a inflací. K postkeynesovskému směru je třeba říci, že odmítl neoklasický model či neokeynesovské hnutí. Právě postkeynesovci začali prosazovat metodologii realismu, který se odrážel od historie, čili od minulosti směrem k budoucnosti¹⁸.

3.3.1 Definování pojmu nezaměstnanost

Nezaměstnanost nastává, když si člověk aktivně hledající zaměstnání nemůže najít práci. Nezaměstnanost je klíčovým ekonomickým ukazatelem, signalizujícím (ne)schopnost pracovníků pohotově získat výdělečnou práci, která přispívá k produktivní produkci hospodářství. Více nezaměstnaných znamená snížení celkové ekonomické produkce. A na rozdíl od nevyužitého kapitálu si nezaměstnaní budou muset v období nezaměstnanosti udržet alespoň živobytí. To znamená, že ekonomika s vysokou nezaměstnaností má nižší produkci bez proporcionálního poklesu potřeby základní spotřeby. Vysoká přetrvávající nezaměstnanost může signalizovat vážně problémy v ekonomice a dokonce vést k sociálnímu a politickému otřesu. Na druhé straně, nízká nezaměstnanost může znamenat, že hospodářství bude produkovat v téměř plné míře a může se maximalizovat produkce. Časem se začnou zvyšovat mzdy a životní úroveň. Mimořádně nízká nezaměstnanost však může být i varovným signálem „přehřívající se“ ekonomiky, inflačních tlaků a přísných podmínek pro podniky, které potřebují další pracovníky¹⁹.

Pod nezaměstnaností se chápe nedobrovolné, dlouhotrvající přerušení práce z důvodu nemožnosti najít si zaměstnání. Mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem neexistuje nebo byl přerušen pracovněprávní vztah²⁰.

Nezaměstnanost je vážný sociální a ekonomický problém. Představuje výpadek příjmů státního rozpočtu v podobě daní a odvodů za současného zvýšení státních výdajů z důvodu vyplácení pojistného či dávek v hmotné nouzi. V důsledku nezaměstnanosti dochází k neúplnému využití práce schopného obyvatelstva a ekonomika nemůže pracovat na úrovni svého potenciálu, dokonce tento potenciál ztrácí. Nezaměstnanost oslabuje kupní sílu

¹⁸ SOJKA, M., KADEŘÁBKOVÁ, B. *Stručné dějiny ekonomických teorií*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2004, s. 46-48.

¹⁹ HAYES, A. What Is Unemployment? Understanding Causes, Types, Measurement. *Investopedia* [online]. 2022 [cit. 2022-11-24].

²⁰ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020, s. 31.

jednotlivců a tím celé společnosti. Je příčinou chudoby a sociální exkluze, podněcuje sociální napětí i etnickou nesnášenlivost a může vést k páchání drobné kriminality. Koncentrací se některé regiony stávají chudšími, zatímco jiné prosperují^{21 22}.

Nezaměstnanost se chápe také jako „stav, ve kterém jedinec schopný práce aktivně práci hledá, ale není schopen ji najít. Aby byl člověk považován za nezaměstnaného, musí být aktivní pracovní silou a odměňovanou práci hledat“²³.

3.3.2 Typy nezaměstnanosti

Za účelem klasifikace nezaměstnanosti je možné uplatnit různá hlediska. Dá se říci, že u kritérií, jako jsou příčiny jejího vzniku, se nezaměstnanost člení na frikční, strukturální a cyklickou. V případě možnosti, resp. nemožnosti, najít si pracovní místo, se nezaměstnanost dělí na dobrovolnou a nedobrovolnou²⁴.

U **frikční nezaměstnanosti** se jedná o krátkodobý typ nezaměstnanosti, který je vyvolán migrováním z jednoho pracovního prostředí lidí do jiného nebo záměnou zaměstnání, či odchodem z něj kvůli změně trvalého bydliště. Odchod ze zaměstnání může být podmíněn různými příčinami, jako je např. touha po lepších pracovních místech, vyšší finanční ohodnocení práce či přestěhování se do jiných míst v rámci ukončení školy či založení rodiny²⁵.

Strukturální nezaměstnanost je vyvolána nesouladem mezi nabídkou pracovních sil a poptávkou po nich. Tato změna ve struktuře hospodářství vzniká tehdy, když se některá odvětví redukuje a jiná se naopak zvyšují. Přestože existuje dostatek volných pracovních míst, tak vzniká nerovnováha mezi tím, co firemní společnosti potřebují, a tím, co mohou pracovní síly nabídnout. Zde je samozřejmě vhodné, pokud se produktivně vytvářejí rekvalifikační kurzy. Je však třeba dodat, že vzhledem k růstu technologického pokroku

²¹ HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 278.

²² JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 165.

²³ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přepřac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 103

²⁴ HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 152.

²⁵ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 18-19.

a využívání umělých inteligencí, mohou být i pracovníci s dovednostmi vystaveni nadbytečnosti²⁶.

Cyklický typ nezaměstnanosti je propojen s odchylkami v ekonomickém vývoji a je výsledkem nesouladu mezi nabídkou zboží a služeb či poptávkou po nich. U tohoto typu nezaměstnanosti se dále uvádějí její znaky, jako je recese hospodářství nebo její odvětví a odraz sezónních výkyvů prací ve stavebnictví, zemědělství či v jiných oborech²⁷. Cyklická nezaměstnanost je rovněž klasifikována jako **nedobrovolná nezaměstnanost** z toho důvodu, že se jedinci stávají nezaměstnanými kvůli úpadku výroby, nízké poptávce po investicích či po různých produktech²⁸.

K **dobrovolné nezaměstnanosti** se přiřazují ti, kteří se po ukončení studia rozhodli založit rodinu a starat se pouze o děti. Samozřejmě, sem patří i lidé s dostatečným finančním zabezpečením, kteří se rozhodli věnovat nejen rodině, ale i vlastnímu volnému času, případně dalšímu studiu. Naopak negativním společenským problémem je **nedobrovolná nezaměstnanost**. Ta nastává, pokud si nezaměstnaní hledají práci za mzdu, která na trhu práce převládá nebo je dokonce nižší, ale nemohou ji najít. Příčinou nezaměstnanosti jsou překážky bránící poklesu mezd. Mohou to být i obory, pokud si jako jeden z hlavních cílů určí zvyšování mezd. Odbory se brání poklesu mezd i tehdy, pokud se na trhu práce objevuje nezaměstnanost. Někdy si neuvědomují, že tím poškozují zaměstnance více než kdyby mzdy poklesly na úroveň tržní rovnováhy. Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti se může stát i uzákonění minimální mzdy. Stát uzákoní minimální mzdu a zaměstnavatelé pak nemohou nikomu platit méně, než je stanoveno. To může způsobit nezaměstnanost u málo kvalifikovaných profesí, kde jsou mzdy nízké²⁹.

3.3.3 Faktory ovlivňující nezaměstnanost

Situace nezaměstnanosti je vyvolána různými faktory, ke kterým se řadí např. demografické změny, sociální klima země a hlavně ekonomický systém státu. V Evropské unii se vyšší nezaměstnanost týká hlavně absolventů vysokých škol či mladých lidí s ukončenou povinnou školní docházkou. V tomto smyslu se za hlavní příčinu zvýšené nezaměstnanosti

²⁶ CHMURA, M. *Nezaměstnanost jako ekonomický a sociální problém – edukační východiska z nezaměstnanosti*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016, s. 23.

²⁷ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 161.

²⁸ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 191-192.

²⁹ HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 302-304.

pokládají právě problémy podnikového a hospodářského sektoru či nízký počet zahraničních investorů³⁰.

Lze říci, že právě podnikatelský sektor je důležitý pro vytváření nových pracovních míst. Cílem státu je pak např. podpora malých a středních firem, zlepšování prostředí pro podnikatele, zvýšená pozornost právního systému, jakož i sledování zahraničních investic a jejich nárůst. Mezi nejčastější problémy nezaměstnanosti se řadí nezpůsobilost lidí se adaptovat na měnící průmyslovou, geografickou strukturu, přičemž selhává i jejich oblast informovanosti o volnou pracovní pozici. Proto je důležité, aby se neustále zefektivňovala a zvyšovala vzdělávací úroveň ve státě, jakož i jeho sociální systém³¹.

Dalším faktorem, který ovlivňuje míru zaměstnanosti státu, je vzdělání a funkční gramotnost vycházející ze stupně rozvoje společnosti³². Na jedné straně se gramotnost může chápat jako soubor dovedností, dovedností, které jsou žádoucí pro člověka žijícího ve společnosti a zároveň se vztahuje k dalšímu vzdělávání. Tady se gramotnost vymezuje jako nedostatečná úroveň psaní i čtení. Nejde jen o zvládnutí techniky psaní a čtení, ale k tomu je nutná i práce s různými informacemi v textu, jedná se o tzv. schopnost porozumět textu³³. V tomto smyslu má negramotný jedinec nedostatečně rozvinuté kognitivní schopnosti, které by mu mohly umožnit plnohodnotně se podílet na pohybu společnosti. V současnosti je již samozřejmé třeba ovládat i IT gramotnost (jako jsou informační technologie) a tedy umět reagovat na nové komunikační úrovně moderního světa³⁴.

Jedním z faktorů nezaměstnanosti jsou také přímé zahraniční investice, jejichž příchod by měl znamenat zvyšování ceny práce, ale naopak, může znehodnotit některé současné investory. Faktor komplexní reformy sociálního systému souvisí s důchodovou reformou, vyloučit černou práci, výši odvodů, a samozřejmě, rozdíl mezi výší minimální mzdy a výplatou sociálních dávek. V případě faktoru flexibility trhu práce a aktivní politiky se zmiňují opatření, která mají zefektivnit trh práce prostřednictvím nástrojů politiky, jako jsou

³⁰ PAVELKA, T. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010, s. 122-123.

³¹ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 162-163.

³² PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2017, s. 381.

³³ KOVAŘÍKOVÁ, M. *Krizové situace ve škole: bezpečnostní problematika ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2020, s. 27.

³⁴ TOMES, I. *Povinná sociální solidarita*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, s. 156.

různé kurzy, rekvalifikace, možnosti celoživotního vzdělávání aj. Jedná se o celkové zmobilizování pracovní síly a poskytnutí dobrého pracovního prostředí³⁵.

Faktor demografického vývoje se na území České republiky odráží na snižování efektivního počtu aktivních lidí, na což má vliv i stárnutí obyvatelstva, slabé populační ročníky, zvyšování počtu studentů na vysokých školách, odchody za prací do zahraničí, přítok zahraničních jednotlivců (imigrace) a také ekonomicky neaktivní skupina lidí³⁶. U nezaměstnanosti se zmiňují i další rizikové faktory, jako je věk, pohlaví, vzdělání, zdravotní stav, délka trvání nezaměstnanosti, etnická příslušnost a jiné handicapy (např. lidé s trestní minulostí, alkoholismus)³⁷.

3.3.4 Rizikové skupiny nezaměstnaných

K rizikovým skupinám lidí, které ohrožuje nezaměstnanost, patří zejména kategorie lidí, které již byly zmiňovány v předchozí kapitole. Jedná se o mladé lidi, starší, zdravotně znevýhodněné, příchozí emigranty, lidi s nízkou úrovní vzdělání či o skupinu Romů. Těmto rizikovým skupinám se věnuje výzkum Šmajsové Buchtové. Autorka ke klasifikaci skupin přidala i jejich stručnou charakteristiku³⁸.

Skupina lidí s nižším vzděláním se hodnotí jako ta, ve které se nacházejí jednotlivci dlouhodobě nezaměstnaní, a to z důvodu chybějící klasifikace. V této skupině lze také nalézt ty lidi, jejichž úroveň vzdělání končí základní školou či povinnou školní docházkou (ne nutně až v posledním ročníku základní školy)³⁹.

Do skupiny **mladých lidí** patří především absolventi středních či vysokých škol. Jejich znevýhodnění pro zaměstnavatele se týká chybějících praktických zkušeností. **Skupina žen** se klasifikuje jako obecně problémová, protože zaměstnavatelé na jedné straně upřednostňují mužskou pracovní sílu, na druhé straně je pro ně obtížnější propojování mateřských povinností s pracovními úkoly. Do **skupiny zdravotně znevýhodněných lidí** se začleňují ti, kterým se vzhledem k zdraví musí změnit i pracovní podmínky. U těchto lidí se často mohou vyskytovat problémy psychologické, sociální či ekonomické. **Romští občané** jsou

³⁵ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 163-165.

³⁶ DVOŘÁČEK, J., SLUNČÍK, P. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 29.

³⁷ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 75-76

³⁸ Tamtéž, s. 82.

³⁹ Tamtéž, s. 82

často negativní hodnocení kvůli chybějícím sociálním i vzdělanostní či kvalifikační schopnosti. Převážně jejich úroveň vzdělání končí základní školou. Ve skupině **starších jednotlivců** se nejhůře prožívá ztráta práce. Mnozí zaměstnavatelé preferují mladší lidi, protože jsou pro ně flexibilnější. Mají více zkušeností s novými technologiemi, pracovními postupy nebo ovládním více jazyků, což je naopak problematické u starších kandidátů⁴⁰.

Mladší věková skupina do 30 let: patří absolventi středních a vysokých škol, kteří si hledají své první zaměstnání a jsou oproti konkurenci znevýhodněni. Nemají pracovní návyky a pracovní zkušenosti. V současnosti míra nezaměstnanosti absolventů škol převyšuje míru nezaměstnanosti rozvinutých zemí. Mnozí nezaměstnaní absolventi vysokých škol si zakládají rodiny nebo v rodinách žijí. Příjem jednoho člena rodiny tak může postihnout více lidí. V této skupině lidí dochází také k nezájmu hledání práce a objevují se psychologické a výchovné problémy. Po delším době v nezaměstnanosti mohou nezaměstnaní vzít jakoukoli práci nebo ztratí jakékoli pracovní návyky a nebudou schopni pracovat. Další skupinou jsou **starší lidé**. U této skupiny se při ztrátě zaměstnání projevují pocity bezradnosti spojené se strachem, nejistotou a postupnou ztrátou sebedůvěry. Jednou možností pro nezaměstnané v pozdním stadiu kariéry je samostatné podnikání. Tato strategie může velmi rychle vést k navrácení sebedůvěry, ale na druhé straně může být pro starší lidi psychicky a fyzicky namáhavá. Čím je člověk starší, tím má větší návyky na stereotypy, a tím hůře se přizpůsobuje novému zaměstnání (změně)⁴¹.

Mezi tyto skupiny se zařazují i **ženy**. Slabé postavení žen na trhu práce je způsobeno zaměstnavateli kteří upřednostňují mužskou pracovní sílu. **Zdravotně postižení lidé**, tito lidé mají sníženou pracovní schopnost, a proto někteří z nich mohou trpět sníženou sebedůvěrou. Kvůli stále se zvětšující produktivitě práce a výkonu mají tito lidé stále větší problémy s hledáním práce. **Lidé bez kvalifikace** jsou mnohdy absolventi základních škol, těžko vzdělatelní s malým zájmem o práci⁴².

Nezaměstnanost je velký problém, který zasahuje množství lidí po celém světě, lidí kteří si neumí práci najít nebo lidí neschopné pracovat z nějakého důvodu. Mezi tyto důvody patří například neochota stěhovat se za prací, neochota změnit kvalifikaci či přijetí hůře placené

⁴⁰ REHUŠ, A. *Nepriaznivá sociálna situácia: nezamestnanosť a možnosti jej riešenia*. Brno: Tribun EU, 2018, s. 50-55.

⁴¹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 82-83.

⁴² Tamtéž, s. 85-86.

práce. Nezaměstnanost je spojena s poklesem životní úrovně jedinců, negativními pocity, které jsou spojovány s osobními hodnotami a poklesem sociálního statusu⁴³.

3.4 Míra nezaměstnanosti – metody měření nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti nesestává z těch jedinců, kteří se ze subjektivních či objektivních příčin rozhodli, že budou rezignovat na možnosti najít si zaměstnání. Rovněž se míra nezaměstnanosti neskládá ze zaměstnanců, kteří museli začít pracovat za jiných podmínek, než doposud měli, to jsou např. zkrácené úvazky, různé formy dohod aj. Je proto možné konstatovat, že pracovní síla se rovná součtu všech lidí ať už jsou zaměstnání, nebo ne⁴⁴.

Aby bylo možno se věnovat určení míry nezaměstnanosti, je třeba obyvatele země rozdělit do určitých kategorií. Z makroekonomického hlediska se nezaměstnanost dotýká jen těch jednotlivců, kteří se nacházejí v produktivním věku. Jedná se o skupinu lidí, které lze blíže uvést jako ty, kteří mají ukončenou povinnou školní docházku až po odchody do důchodového věku. Skupinu jednotlivců v produktivním věku je třeba dále rozdělit do podtříd. Zaměstnání tvoří skupinu, která pracuje buď na plný, nebo na zkrácený pracovní. Naopak, skupina nezaměstnaných je definována jako kategorie lidí, kteří si aktivně hledají práci. Zde je potřebná evidence o ucházení se zaměstnání na úradech práce. Uchazeč o zaměstnání má stanovené termíny hlášení o práci a je tedy připraven zaměstnání přijmout kdykoli. Tato skupina ekonomicky aktivního obyvatelstva se označuje jako pracovní síla⁴⁵.

Jiná skupina aktivního obyvatelstva (v produktivním věku) se skládá z těch, kteří nemají žádné zaměstnání a ani si ho nehledají. Proto lze skupinu pojmenovat jako ekonomicky neaktivní. Sem se zahrnují studenti v denních formách studia, ti jedinci, kteří pečují o děti a domácnost nebo ti, kteří se starají o lidi se zdravotním znevýhodněním. Samozřejmě se zde nacházejí i lidé, kteří rezignovali po dlouhém hledání na práci nebo i lidé s alternativním způsobem života také bez zaměstnání⁴⁶.

Friedman v 70. letech 20. století zavedl pojem **přirozená míra nezaměstnanosti**. Tvrdí, že nemá stálý charakter, v mnoha ekonomikách neustále roste. Je však měřitelná a její výše je pro země rozdílná, což závisí na dynamických změnách v ekonomice či na jejich sociálních

⁴³ JÍROVÁ, H. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999, s. 17-18.

⁴⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 189-190.

⁴⁵ HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 278-280.

⁴⁶ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 154-155.

podmínkách. Přestože se nezaměstnanost ve státě může snížit, tak po delším období nabírá svou přirozenou míru⁴⁷. Ve svém výzkumu bere Friedman v úvahu i inflaci. Nezaměstnanost je úzce spjata s inflací, protože pokud se nezaměstnanost zvyšuje, tak inflace začne klesat a naopak⁴⁸.

Přirozenou míru nezaměstnanosti lze definovat jako takovou míru nezaměstnanosti, v jejímž rámci je zachována stabilita při určité míře inflace, což znamená, že očekávaná inflace se bude rovnat skutečné inflaci⁴⁹.

Nelze tvrdit, že přirozená míra nezaměstnanosti by se rovnala nule. I v zemích s vysokou zaměstnaností je část lidí bez práce⁵⁰. Jinak řečeno, přirozená míra nezaměstnanosti se pohybuje mezi vysokou a nízkou mírou nezaměstnanosti. Výpočet přirozené míry nezaměstnanosti je pro ekonomiku v každém státě subjektivní a tedy se používá různých ukazatelů. Součástí přirozené míry nezaměstnanosti je frikční a sezónní míra nezaměstnanosti, čímž se spojuje se situací dlouhodobé rovnováhy se současným plným využitím pracovních sil. Přirozenou míru nezaměstnanosti ovlivňují takové faktory, jako jsou např. demografické změny, regulace, sociálně-psychologické faktory aj.⁵¹

Nejčastěji používaným ukazatelem je **obecná míra nezaměstnanosti (u)**, která se vypočítá na základě podílu počtu nezaměstnaných (N) k počtu ekonomicky aktivních osob ve věku nad 15 let (EA) a vyjádří se procentuálně. Počet ekonomicky aktivních obyvatel se vyjádří, pokud se sečte počet zaměstnaných (Z) a nezaměstnaných (N) osob. Využívá se tohoto vzorce⁵²:

$$u = \frac{N}{EA} \times 100 = \frac{N}{Z+N} \times 100 (\%). \quad (1)$$

Míra nezaměstnanosti se vykazuje nejen jako průměrný údaj pro celý stát, ale také pro jednotlivé regiony. Pro podrobnější zkoumání trhu práce se určuje míra nezaměstnanosti v dílčích skupinách pracovníků, např. u mužů, žen, podle úrovně dosaženého vzdělání, podle věkových skupin apod. Oficiální míra nezaměstnanosti však podceňuje rozsah nezaměstnanosti, protože nezahrnuje „znehucené“, tedy ty, kteří již rezignovali na možnost

⁴⁷ HOLMAN, R. et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 430.

⁴⁸ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020, s. 32.

⁴⁹ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 162.

⁵⁰ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020, s. 32.

⁵¹ ROJÍČEK, M. et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 230.

⁵² JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 154-155.

najít si zaměstnání. Kromě toho oficiální míra nezaměstnanosti nezahrnuje zaměstnance, jejichž místa byla přeřazena do nižších tříd, nebo, kteří musí pracovat na zkrácenou pracovní dobu.

3.5 Ekonomické, sociální a psychické důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost může výrazně ovlivnit život každého člověka, který se ocitne v této nesnadné situaci. Pocit nejistoty ze ztráty práce se odráží v ekonomických sektorech, ale také v sociální oblasti a psychickém zdraví člověka. Proto se nezaměstnanost stává předmětem bádání více disciplín, které nahlízejí na tento problém z více hledisek:

- z psychologického (negativní pocit pracovní neschopnosti),
- z ekonomického (nedostatečné využití pracovní síly),
- ze sociálního,
- z individuálního (tedy, když jedinec nemá placené zaměstnání)⁵³.

3.5.1 Ekonomické důsledky nezaměstnanosti

Ekonomické důsledky vycházejí z předpokladu, že se ekonomice nepodaří vyrobit tolik zboží, kolik by byla schopna vyprodukovat. Potom dochází k situaci snižování stavu pracovních sil, což se projevuje růstem nezaměstnaných lidí. Důsledkem nevyužívání potenciálu pracovní síly je snižování hrubého domácího produktu spolu s nárůstem nákladů a prostředků, které jsou spjaty s minimalizací nezaměstnanosti a jejího dopadu. Je tedy jasné, že v této situaci ekonomika přichází o různé finanční příspěvky a také služby, které by jí mohli vyrobit nezaměstnaní jedinci. Z toho vyplývá, že dochází ke zvýšeným ekonomickým nákladům pro stát, a to jsou různé platby odvodů do sektorů, náklady na provoz úřadů práce s cílem vyřešit nezaměstnanost lidí či sociální dávky pro nezaměstnané. Samozřejmě, že zmíněné finanční příspěvky pomáhají přežít nezaměstnaným lidem, ale zároveň těm negativně roste zátěž pro státní pokladny v zemi⁵⁴.

Člověk pocítuje ekonomické důsledky nezaměstnanosti, protože musí nejenom omezit to, co nutně potřebuje, ale daná situace může u něj vyvolat i pocit strachu a ztráty různých jeho možností, když si finančními výdaji mohl potvrdit svůj sociální status ve společnosti.

⁵³ HOLMAN, R. *Makroekonomie*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 177.

⁵⁴ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 75-80.

Zároveň se musí umět vypořádat se změnami ve svém životním stylu, ve kterém má úbytek financí, ale naopak disponuje také přebytkem volného (nevyužitého) času. Nezaměstnanost s sebou nese i zredukování možností získat znalosti a zkušenosti, a tak může být člověk veden ke znehodnocení vzdělání či ztrátě jeho nabyté kvalifikace⁵⁵.

3.5.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti

Intenzita sociálních důsledků nezaměstnanosti se odráží i v osobním a společenském životě člověka. Rovněž o snížená životní úroveň ovlivňuje i rodinu nezaměstnaného, což může zajít až ke spouštěčům kriminality či alkoholismu. Míra sociálních dopadů, které vždy ovlivňují jedince i celkovou společnost, závisí na délce trvání nezaměstnanosti. Čím je člověk déle nezaměstnaný, tím se mu zmenšuje naděje najít si zaměstnání a také více ztrácí schopnost či zájem se zaměstnat. Problémem nezaměstnaných je i zamezení sociálních vztahů a komunikace, destrukce životních jistot a zabezpečení rodiny či strach z chudoby. Samozřejmě, se zhoršuje schopnost člověka vyřešit nepříznivou situaci, oslabuje se mu sebevědomí a vzniká pocit méněcennosti. Následně nezaměstnaný situaci buď začíná řešit povrchně, agresivně, nebo ji zcela na danou situaci rezignuje⁵⁶.

Tady se nezaměstnaný člověk může dostat do bodu nečinnosti, když se už neumí prodat jako pracovní síla. Navíc u nových pracovních nabídek se může stát, že ačkoli ji přijme, tak se neumí adaptovat na nové podmínky a situaci, což většinou končí zrušením pracovního poměru. Při dlouhodobé nezaměstnanosti vzniká také problém s komunikací člověka, což má nepříznivý dopad při ucházení se o nové pracovní místo. V závěru této části lze shrnout sociální a psychologické dopady na nezaměstnaného člověka:

- ovlivňování životní úrovně – pokud člověk ztratí zaměstnání, tak přichází o příjem z práce a tedy to pro jeho rodinu znamená, že se jim sníží životní úroveň či jejich životní standardy, výzkumy naznačují, že finanční podpora státu sotva pokryje základní lidské potřeby,
- ovlivňování rodiny – důsledky nezaměstnanosti působí nejen na nezaměstnaného člověka, ale nepříznivě ovlivňují i jeho rodinu, kromě toho, že se již zmiňovaly změny v zažitých standardech rodiny, tak může docházet i k nalomení ve vztahové vazbě rodin, dokonce tato situace může skončit i destrukcí samotných rodin,

⁵⁵ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 75-81.

⁵⁶ MATOUŠEK, O., KODÝMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 304-307.

- ovlivňování struktur a vnímání času – ztráta zaměstnání intenzivně ovlivňuje také vnímání celkové struktury dne jak časové, tak i jeho obsahové stránky, nezaměstnaní lidé jako by neuměli vhodně vynaložit s volným časem a tedy se tento čas může klasifikovat jako prázdný, jedná se o většinou o pasivní trávení volného času, jako je sledování televize či internetu, hraní her či spánek, zvláště je nezaměstnanost nebezpečná pro mladé jedince, kteří ještě nemají osvojeny pracovní návyky během dne,
- ovlivňování psychického a fyzického zdraví – ztráta práce může u člověka vyvolávat různé negativní pocity, jako neschopnost, strach, neúčinnost, ztráta sebevědomí, které vyúsťují až do stavu bezvýchodnosti. Dopad ztráty zaměstnání je viditelný nejen po psychické stránce, ale i fyzické. Mohou vznikat různá onemocnění, snižuje se imunitní systém či vznikají jiné poruchy systému člověka⁵⁷.

3.5.3 Psychické důsledky nezaměstnanosti

Část nezaměstnaných se může zařadit i do skupiny těch, kteří jsou ohroženi psychickým stresem. Jejich situace se umocňuje zejména, pokud žijí v regionech s nízkou šancí se zaměstnat. Zde je třeba se s danými situacemi umět vyrovnat, a tedy disponovat schopností zvládnutí psychicky obtížné životní situace. Žádá se také rychleji se adaptovat na měnící se podmínky tržní ekonomiky a hospodářství. Jedná se o posun a nové trendy v technologické a informativní oblasti života, se kterými je třeba počítat, protože jinak bude člověk ve velké nevýhodě na trhu práce. Jak starší, tak i mladší lidé pociťují psychickou zátěž a napětí z toho, že nemají a nemohou si najít práci. Zvláště u dlouhodobé nezaměstnanosti je pocit strachu propojený i se strachem o budoucnost, zejména pokud jde o mladou generaci, které po absolvování škol chybí praktické zkušenosti⁵⁸.

Nezaměstnanost je propojena s negativním působením na psychiku člověka i tělesné zdraví. Výsledkem je pociťování různých stavů, jako je úzkost, zbytečnost či neúčinnost. Obvykle se ztráta zaměstnání odráží i na celkovém prožívání člověka. Pokud se na začátku u člověka projevovaly pocity naděje pro nalezení práce, rychle se vystřídají s negativním až depresivním pocitem strachu, jestli je vůbec schopen získat pracovní uplatnění. Tyto stavy

⁵⁷ MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 304-307.

⁵⁸ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 104-105.

pak narušují i vztahy v rodinách, pocítují oslabení nejen sociálních kontaktů či sociální izolaci, ale jde i o řešení špatné finanční situace⁵⁹.

Konečným důsledkem těchto stavů může být i rezignace na hledání pracovního místa, selhání v aktivním hledání práce a tudíž se ztrácí i zájem o okolí a sebe. Jedná se o stádium jisté beznaděje a neužitečnosti. U dlouhodobě nezaměstnaných je třeba dávat pozor, aby člověk neztrácel znalosti a dovednosti, jejichž výsledkem by bylo ochuzení celé osobnosti (materiální, duchovní a fyzické) a současně i její sociální úpadek. Mnozí odborníci tvrdí, že až 75 % všech onemocnění člověka může souviset se stresem. Nejen člověka oslabuje fyzicky, ale zejména jeho psychické zdraví. Při nadměrném stresu jde o 3 oblasti jeho negativních dopadů na zdraví:

- kognitivní dopady (zvýšená míra chyb, zhoršení paměti),
- emoční dopady (nízké sebevědomí, deprese, bezmocnost, vysoké duševní napětí),
- dopady na chování člověka (pokles zájmu o práci, vztahy či komunikaci, problémy s omamnými, drogovými látkami, přesouvání odpovědnosti na jiné)⁶⁰.

Pokud se má předcházet těmto situacím či posilovat odolnost vůči stresu, je dokázáno, že se doporučuje věřit, že tyto krize a pády člověk zvládne. Je dobré, pokud si člověk najde nějaké zájmové, rekreační či jiné sportovní činnosti. Jedno je však jisté, je nevhodné, aby člověk v těchto situacích rezignoval a pochyboval o svých schopnostech⁶¹.

3.6 Politika zaměstnanosti

Politika zaměstnanosti se obvykle definuje jako proces, jehož hlavním cílem je vytvářet nová pracovní místa a poskytovat kvalitní odbornou přípravu. Rovněž podporuje vznik podmínek pro nové podniky a firmy. Nezaměstnanost jako negativní jev je přítomen ve všech státech světa. Proto je vhodné, pokud se na politiku zaměstnanosti nahlíží v rámci společnosti, nejen z jednoho pohledu politického prostředí⁶².

Cílem politiky zaměstnanosti je naplnit zaměstnanost na trhu práce prostřednictvím snižování nezaměstnanosti. Problémy způsobuje nedostatečné a neefektivní zapojení lidí

⁵⁹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 104-105.

⁶⁰ Tamtéž, s. 111-115.

⁶¹ Tamtéž, s. 123-124.

⁶² Tamtéž, s. 59-60.

jako pracovních sil, což se později odráží ve velkých ekonomických ztrátách pro zemi. Je třeba jmenovat některé z cílů politiky zaměstnanosti a trhu práce. Jedná se o:

- schopnost zajistit různá pracovní místa pro všechny, kdo by měli zájem pracovat a také jsou aktivní při hledání pracovního místa,
- vytvářet vždy nové pracovní příležitosti,
- podporovat vznik nových podniků a firem,
- garantovat svobodu při výběru zaměstnání a zajišťovat možnosti získání kvalifikace pro zaměstnání,
- podporovat vhodné podmínky a stabilitu zaměstnání,
- eliminovat hromadné propouštění,
- snaha o udržení nabídky a poptávky práce v rovnováze,
- zajistit uplatnění na trhu práce i mladým absolventům či osob starších (více než 50 let), hodné je i vytvářet pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním znevýhodněním,
- snažit se o snížení rozsahu a negativního dopadu nezaměstnanosti^{63 64}.

Politiku trhu práce je třeba vnímat jako nástroj podporování a pomáhání lidem v průběhu jejich hledání pracovních míst na trhu. Je součástí politiky zaměstnání jako komplex opatření, funkcí a činností, přičemž její působení je patrné v různých službách zaměstnanosti v práci státních orgánů, jako jsou úřady práce⁶⁵.

3.7 Hrubý domácí produkt, inflace

Hrubý domácí produkt (HDP) je popisován jako toková veličina, jejímž prostřednictvím lze vymezit míru vyspělosti ekonomiky země a její životní úroveň. Stanovuje objem produkce za určité období, které je vyjádřeno v peněžních jednotkách⁶⁶. Jde o nejsledovanější a nejpoužívanější makroekonomický indikátor. Lze jej definovat jako „tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období.“ Jeho součástí jsou objemy, které domácnosti vydaly na spotřebu statků

⁶³ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020, s. 144.

⁶⁴ DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 89.

⁶⁵ JÍROVÁ, H. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999, s. 27-28.

⁶⁶ VENCL, J. Co je to hrubý domácí produkt (HDP)? Jak na HDP nahlížet? *Finex*[online]. 2020 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://finex.cz/co-je-to-hruby-domaci-produkt-hdp/>.

a služeb, dále se sem řadí hrubé soukromé investice, vládní výdaje na nákup statků a služeb a čistý export.⁶⁷ Není přitom důležité, odkud pochází vlastník výrobního zdroje, ale na jakém území došlo k produkci daného produktu, bez ohledu na to, zda se jednalo o tuzemskou nebo zahraniční firmu. Pro HDP České republiky je proto primární určení, aby byly dané produkty a služby vyprodukovány v České republice⁶⁸.

K jeho výpočtu lze užít tři metody, které se označují jako produkční, výdajová a důchodová. V případě **produkční metody** se sečtou hrubé přidané hodnoty jednotlivých sektorů/odvětví a čisté daně na produkty, čímž se stanoví celková výše HDP. Hrubou přidanou hodnotou se zde chápe rozdíl, k němuž dochází mezi produkcí a mezispotřebou. Produkce je oceňována v základních cenách. Naopak u mezispotřeby se využívají kupní ceny. Strana zdrojů se navíc v oblasti národního hospodářství doplňuje o daně, která je snížena o dotace na výrobky⁶⁹:

$$\text{HDP} = \text{Produkce} - \text{Mezispotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty.}$$

Východisko výdajové metody spočívá v tom, že se HDP vypočítá jako součet konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami (tzn., že jde o skutečnou konečnou spotřebu a tvorbu hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu jednotlivých výrobků a služeb. Hrubý kapitál je tvořen hrubým fixním kapitálem, změnou zásob a změnou na čisté pořízení cenností. U skutečné konečné potřeby se berou v úvahu výdaje na konečnou spotřebu domácností, výdaje vlády a neziskových organizací určené domácnostem:⁷⁰

$$\text{HDP} = \text{Výdaje na konečnou spotřebu} + \text{Tvorba hrubého kapitálu} + \text{Vývoz výrobků a služeb} - \text{Dovoz výrobků a služeb.}$$

Prostřednictvím důchodové metody se HDP tvoří jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem: zvažují se zde náhrady zaměstnancům, daně z výroby a z dovozu, které jsou sníženy o dotace, a hrubý provozní přebytek a smíšený důchod (čistý provozní přebytek a smíšený důchod a spotřeba fixního kapitálu)⁷¹:

⁶⁷ PAVELKA, T. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010, s. 18.

⁶⁸ JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 35.

⁶⁹ Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika. *Český statistický úřad* [online]. 2024 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produkty_hdp-

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

HDP = Náhrady zaměstnancům + Daně z výroby a dovozu – Dotace + Čistý provozní přebytek + Čistý smíšený důchod + Spotřeba fixního kapitálu.

Inflace je definována jako „proces trvalého růstu cenové hladiny, který je spojen s nadměrnou emisí peněz“⁷². K analýze cenového vývoje v ekonomice se využívá ukazatele míry inflace, na níž se nahlíží jako na proces nepřetržitého dlouhodobého růstu agregátní cenové hladiny, která je sledována za pomoci vývoje cenového indexu. V ekonomice může nastat nejenom inflace, tj. růst cenové hladiny, ale také deflace, což je opak inflace. Na deflaci se nahlíží jako na proces, kdy dlouhodobě klesá cenová hladina⁷³.

Z hlediska statistického vyjádření se inflace měří jako čisté cenové změny, k čemuž jsou využívány indexy spotřebitelských cen. Cenovými indexy je poměřována úroveň cen konkrétního koše, v němž se nachází cca 450 reprezentativních výrobků a služeb za dvě porovnávaná časová období. Každému cenové reprezentantovi ve spotřebitelském koši je přiřazen určitý význam (váha), což odpovídá podílu druhu spotřeby na celkovém spotřebě domácností. Součástí spotřebního koše je potravinářské i nepotravinářské zboží a služby. Existují celkem čtyři různé míry inflace, a to⁷⁴:

- míra inflace, která je vyjádřena za pomoci přírůstku průměrného ročního indexu spotřebitelských cen,
- míra inflace, která je vyjádřena za pomoci přírůstku indexu spotřebitelských cen za stejný měsíc předchozího roku,
- míra inflace, která je vyjádřena za pomoci přírůstku indexu spotřebitelských cen vztažených k období předchozího měsíce,
- míra inflace, která je vyjádřena za pomoci přírůstku indexu spotřebitelských cen vztahující se k základnímu období (rok = 100).

⁷² ČERNOHORSKÝ, J. *Finance: od teorie k realitě*. Praha: Grada Publishing, 2020, s. 164.

⁷³ ROJÍČEK, M. et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 365.

⁷⁴ Inflace, míra inflace – Metodika. Český statistický úřad [online]. 2023 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace.

4 Vlastní práce

Tato kapitola předkládá již praktické souvislosti týkající se nejenom vývoje nezaměstnanosti v obou sledovaných zemích, ale také se snaží poukázat na možné souvislosti mezi nezaměstnaností a vybranými ekonomickými faktory, což je HDP, inflace a zadlužení státu (deficit veřejných financí, veřejný dluh), obecně návaznost na ekonomickou situaci v dané zemi. Tyto skutečnosti mohou mít vliv na nezaměstnanost v dané zemi, což je zapotřebí prozkoumat. Dále je také třeba v rámci vývoje nezaměstnanosti zhodnotit jak celkovou míru nezaměstnanosti, tak i nezaměstnanost dle pohlaví. Je třeba též přihlídnout i k tomu, zda se na vývoji nezaměstnanosti nepodílela také pandemie COVID-19 (r. 2020-2021). Veškeré tyto souvislosti jsou zvlášť uvedeny pro Moldavskou a Bulharskou republiku zvlášť, přičemž v další podkapitole jsou uvedená zjištění vzájemně komparována. Hlavními zdroji dat jsou jednak EUROSTAT a jednak statistický úřad Moldavské republiky.

4.1 Krátké představení vybraných zemí

Nejprve je však zapotřebí obě země představit, zjistit jejich vývoj, zda jsou součástí Evropské unie a také posoudit jejich základní demografické ukazatele.

4.1.1 Moldavská republika

Z geografického hlediska je Moldavsko lokalizováno do oblasti východní Evropy nacházející se mezi dvěma státy, kterými jsou Rumunsko a Ukrajina. Moldavsko patřilo až do roku 1991 k jedné ze sovětských republik, přičemž svoji nezávislost získalo v roce 1991. Nicméně od této doby se potýká s problémy týkající se separatistického Podněstří, které též vyhlásilo svoji nezávislost, nicméně nebylo jako stát mezinárodně uznáno. K Moldavsku se řadí také Gagauzie požívající od roku 1994 autonomní status. Do dnešního dne nebyl spor s Podněstřím vyřešen, navíc je Podněstří podporováno Ruskem, což velmi významně ovlivňuje jak vnitřní, tak i zahraniční politiku Moldavské republiky. Hlavním městem Moldavska je Kišinev. Oficiálním jazykem je rumunština/moldavština, poměrně široce je používán také ruský jazyk. Moldavsko představuje zemi, kde je většina obyvatelstva věřících. Vyznává pravoslavné náboženství. Z hlediska národnostního složení, jsou tři čtvrtiny obyvatel Moldavany (75,1 %), dále se zde nachází početná ukrajinská (6,6 %), ruská (4,1 %), gagauzská (4,6 %) a rumunská (7 %) menšina⁷⁵.

⁷⁵ Moldavsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14].

Moldavsko je jedním z nejchudších států Evropy, přičemž se musí v posledních 3 letech vyrovnávat s řadou problémů, které na ni měly větší dopad než na jiné evropské státy, ať již se jednalo o krizi vyvolanou pandemií COVID-19, energetickou krizi či o dopady války na Ukrajině. Právě díky tomuto válečnému konfliktu byl v Moldavsku zaveden také nouzový stav, přičemž s ohledem na blízkost Moldavska k Ukrajině (sousedí spolu), uteklo do Moldavska během prvních dvou měsíců více než 400 tis. uprchlíků. Z hlediska politického je Moldavská republika parlamentní republikou, od roku 2020 je prezidentkou proevropsky smýšlející M. Sandu. V roce 2021 se konaly předčasné parlamentní volby, v nichž zvítězila proevropská strana PAS. Premiérkou Moldavska byla až do února 2023 Natalia Gavrilița⁷⁶. Poté ji nahradil Dorin Recean⁷⁷.

S rozlohou 33 851 km² je Moldavsko malou vnitrozemskou a 139. největší zemí světa a 10. největší zemí Evropské unie. Delší hranici má s Ukrajinou. V zemi žije momentálně 3,3 milionů obyvatel⁷⁸.

Moldavsko se snaží o evropské směřování země. Také je členem řady mezinárodních organizací, kam se řadí hlavně OSN, Rada Evropy, Světová banka či Mezinárodní měnový fond⁷⁹. Nejdůležitější je však pro tuto zemi, aby se stalo součástí Evropské unie. Proto také požádala před rokem o členství v EU, přičemž od června téhož roku požívá statutu kandidátské země. Za předpokladu splnění povinných podmínek, bude Radou rozhodnuto o dalším postupu. Nejnovější hodnocení pochází z 23. března 2023, kdy bylo Evropskou unií opětovně potvrzeno, že bude zemi poskytována veškerá podpora k posílení její odolnosti, bezpečnosti, stability a ekonomiky, aby se mohla stát součástí EU. Ukazuje se, že se Moldavsku daří plnit cíle k přistoupení k Unii a je zapotřebí v této integraci nadále pokračovat⁸⁰.

4.1.2 Bulharská republika

Z geografického hlediska je Bulharská republika lokalizována do oblasti jihovýchodní Evropy (Balkánský poloostrov). Hlavní městem je Sofie. Oficiálním jazykem je bulharština, používají se však i další jazyky, např. turečtina, poměrně rozšířené jsou také tyto jazyky:

⁷⁶ Moldavsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14].

⁷⁷ HÁJEK, Adam. Moldavsko dráždí Moskvu, nový premiér chce odchod Rusů z Podněstří. *Mladá Fronta dnes* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

⁷⁸ CIA. Moldova. *The World Factbook* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

⁷⁹ Moldavsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14].

⁸⁰ Moldavsko. *Rada Evropské unie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

anglický, ruský a německý. Bulharsko je také zemí, kde je velká část obyvatelstva věřících. Tři čtvrtiny ze všech obyvatel vyznává pravoslavné náboženství, významná je zde i muslimská menšina (9,4 %). Z hlediska národnostního složení, je většina obyvatel Bulhary (84,8 %), dále se zde nachází početná turecká (8,8 %) a romská (4,9 %) menšina.

Bulharsko představuje demokratickou zemi se státním zřízením parlamentní republika. V čele je prezident Rumen Radev s viceprezidentkou Ilijanou Jotovou, a to po posledních volbách v roce 2021. Vzhledem k tomu, že po parlamentních volbách na podzim roku 2022 nedokázala žádná z politických stran vytvořit vládu, byl parlament prezidentem rozpuštěn a až do dubna 2023 vládne úřednický kabinet s dočasným premiérem Galabem Donevem⁸¹. Předčasné parlamentní volby se uskutečnily dne 3. 4. 2023, v nichž zvítězil blok vedený středopravicovou stranou Občané za evropský rozvoj Bulharska (GERB), v jehož čele stojí bývalý premiér Bojko Borisov. Nyní Bulharsko čeká dlouhý „boj“ v podobě povolebního vyjednávání o budoucí vládě. Očekává se, že se premiérem stane Bojko Borisov, v němž řada voličů vidí naději, která by mohla „zkrotit“ vysokou inflaci v zemi a nejistotu, která zde byla vyvolána po válečném konfliktu na Ukrajině. Bulharsko se však již delší dobu potýká s velkou politickou krizí a řada politologů nyní neočekává, že by mělo dojít k významnější změně, přičemž se predikuje, že by dokonce mohlo dojít k dalším, v pořadí šestým předčasným volbám⁸². To vše má vliv i na celkovou ekonomickou situaci v zemi, včetně vývoje nezaměstnanosti.

S rozlohou 110 370 km² je Bulharsko 105. největší zemí světa a 10. největší zemí Evropské unie, přičemž sousedí s Rumunskem, Řeckem a třemi nečlenskými státy EU: Tureckem, Srbskem a Makedonií. Výhodou je přístup k moři, které je zdrojem nerostných surovin a příjmů z cestovního ruchu. Nachází se na průsečíku energetických a dopravních tras z Asie do EU. V zemi žije momentálně 6,8 milionů obyvatel, což je o 2 miliony méně než v roce 1989, což značí velký problém s emigrací. Vzhledem k počtu obyvatel se považuje za 15. nejlidnatější zemi Evropské unie. Ke stabilitě země přispívá i členství v NATO od roku 2004⁸³. Bulharsko je kromě EU a NATO také členem dalších významných mezinárodních organizací, jako je např. OSN, WTO nebo MMF. Na druhé straně země není zatím členem

⁸¹ Bulharsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14].

⁸² KORDÍK, Jiří. Bulharské volby vyhrál středopravicový blok expremiéra Borisova. *ČT24* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

⁸³ CIA. Bulgaria. *The World Factbook* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

OECD, což je podle více odborníků znakem hospodářské nevyspělosti země. To souvisí i se zjištěním, že v Bulharsku je ze všech 27 členských států Unie nejnižší životní úroveň^{84 85}.

1. ledna 2007 se Bulharsko stalo společně s Rumunskem novými členskými státy EU a rozšířily tak počet členských států na 27. Od tohoto data tak Bulharsko převzalo práva a povinnosti členské země EU. Pro nové členy však bylo zavedeno přechodné období, jehož úkolem byla lepší adaptace na nové podmínky. Týkalo se to volného pohybu osob, kabotáže, veterinárních a fytosanitárních předpisů, bezpečnosti potravin a nákupu půdy cizozemci. Dalším typem ochranných opatření vůči novým členům byly finanční pokuty, které bylo možné použít při nesprávném využití evropských fondů. Při odhalení podvodů mohla být finanční pomoc zcela zrušena⁸⁶.

Od roku 2007 muselo rovněž Bulharsko a Rumunsko pravidelně předkládat zprávy o dosaženém pokroku a Komise prováděla monitoring nejvíce kritizovaných oblastí, a to až do doby splnění všech požadavků ze strany členských států. Ty se mohly rozhodnout, zda budou aplikovat restriktce pro volný pohyb osob. Restriktce pro vstup bulharských a rumunských pracovních sil na trh práce starých členských zemí mohly trvat maximálně 7 let, takže od roku 2014 existuje neomezený volný pohyb osob pro Bulharsko i Rumunsko. Maximální sedmiletou ochranu před pracovní silou z těchto zemí využilo celkem devět států: Rakousko, Belgie, Francie, Německo, Nizozemsko, Lucembursko, Malta, Španělsko a Spojené království⁸⁷.

4.2 Vývoj nezaměstnanosti v uvedených zemích a jejich vzájemné porovnání

V této podkapitole budou prezentovány bližší informace o vývoji nezaměstnanosti v obou posuzovaných zemích a lze je také na podkladě dosažených hodnot vzájemně komparovat. Nejdůležitějším ukazatelem je vývoj nezaměstnanosti jako takové (celkové). Nejprve je v grafu 1 prezentován vývoj nezaměstnanosti v Moldavsku.

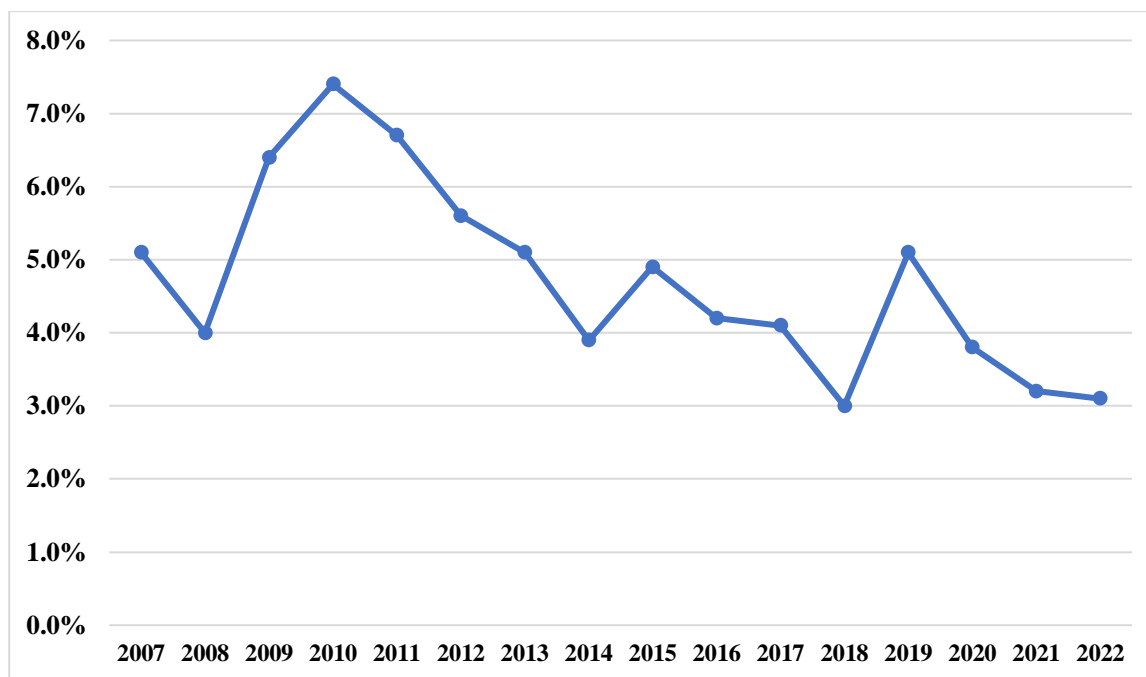
⁸⁴ Bulharsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14].

⁸⁵ Fakta a čísla týkající se života v Evropské unii. *Evropská unie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

⁸⁶ CIHELKOVÁ, E. a kol. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011, s. 283-287.

⁸⁷ DABOROWSKI, T. Citizens of Bulgaria and Romania receive full rights on the EU labour market. *Centre for Eastern Studies* [online]. 2014 [cit. 2023-04-14].

Graf 1 Vývoj nezaměstnanosti v Moldavsku v letech 2007-2022

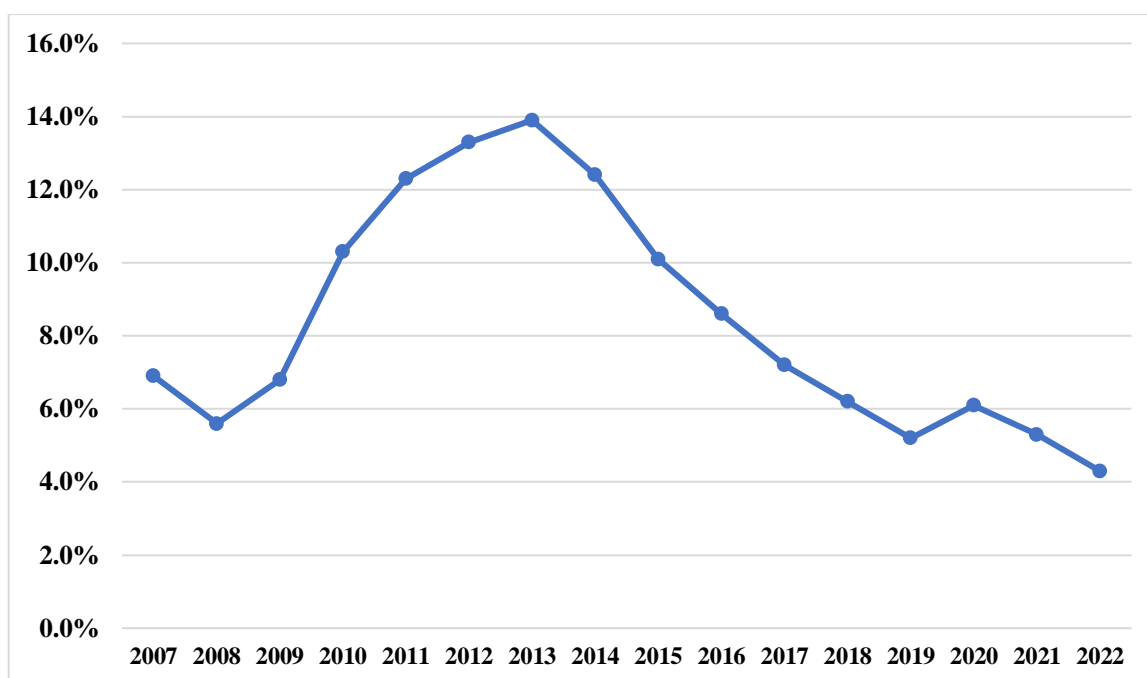

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Statistica Moldovei⁸⁸

Ačkoliv dle výše uvedeného grafu 1 vykazuje vývoj míry celkové nezaměstnanosti v Moldavsku nevyrovnaný vývoj, tyto rozdíly nejsou příliš velké. Na počátku sledovaného období v roce 2007 dosáhla míra nezaměstnanosti v Moldavsku poměrně nízkou míru nezaměstnanosti, a to ve výši 5 %. Následující roky však byly v této zemi ve znamení značných změn, což se odrazilo na růstu nezaměstnanosti až ve výši 7,4 % (v roce 2010). Poté až do roku 2014 nezaměstnanost pozvolně klesala na hodnotu 3,9 %. Obecně se celková nezaměstnanost v Moldavsku v letech 2013-2019 pohybovala na úrovni mezi 3 % až 5,2 %, přičemž v roce 2019 dosáhla 5,1 %. V tomto roce se také míra celkové nezaměstnanosti sladila s mírou celkové nezaměstnanosti v Bulharsku (viz graf 3). Krize vyvolaná pandemií COVID-19 v Moldavsku způsobila nikoliv zvýšení, ale naopak další postupné snižování nezaměstnanosti až na 3,1 % v roce 2022.

⁸⁸ STATISTICA MOLDOVEI. Statistics by themes. *statistica.gov.md* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: https://statistica.gov.md/en/statistic_domains.

Graf 2 Vývoj nezaměstnanosti v Bulharsku v letech 2007-2022

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Eurostatu⁸⁹

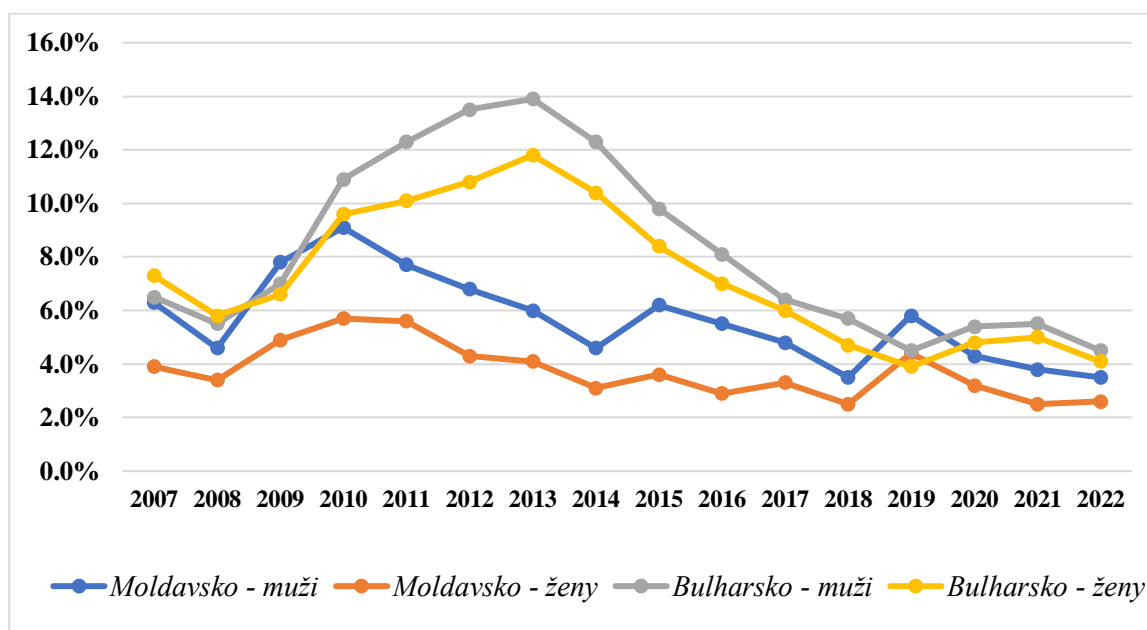
Dle grafu 2 Bulharsko se po celou sledovanou dobu let 2007-2022 potýkalo s poměrně vysokou mírou nezaměstnanosti, přičemž vývoj míry celkové nezaměstnanosti je značně nerovnoměrný. Již od počátku sledovaného období vykazuje Bulharsko daleko vyšší míru nezaměstnanosti, než je tomu v Moldavsku. Vyzdvihnout lze především rok 2009, kdy se celá Evropa potýkala s následky finanční a hospodářské krize, která měla svůj původ v USA. Od tohoto roku nezaměstnanost v Bulharsku významně rostla, přičemž na nejvyšší hodnotu se dostala v roce 2013, kdy zde dosáhla hodnoty téměř 14 %. Bylo to v době, kdy se Evropská unie potýkala s krizí v eurozóně. Od tohoto roku se Bulharsku podařilo snížit míru nezaměstnanosti z původních téměř 14 % až na 5,2 %, což představovalo snížení o téměř 9 procentních bodů. Bylo to dáno zejména lepší ekonomickou situací v zemi a také nižší inflací, jak ještě bude prezentováno dále. Pandemie COVID-19, která vypukla v březnu roku 2020, měla v Bulharsku nejprve negativní vliv na vývoj nezaměstnanosti (zvýšení na 6,1 %). Nicméně v dalších dvou letech se díky nastartování ekonomiky podařilo nezaměstnanost snížit až na 4,3 % v roce 2022.

⁸⁹ EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.

Při porovnání aktuálních měr nezaměstnanosti v obou zemích s porovnáním s výchozí hodnotou z roku 2007, je zřejmé, že v obou zemích došlo k poklesu nezaměstnanosti, nicméně průběžný vývoj byl v obou zemích odlišný.

Podobně lze vyhodnotit také vývoj nezaměstnanosti v obou zemích z hlediska pohlaví. V grafu 3 je prezentován vývoj nezaměstnanosti mužů a žen v obou zemích.

Graf 3 Vývoj nezaměstnanosti mužů a žen v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Eurostatu⁹⁰ a Statistica Moldovei⁹¹

Ve shodě s již dříve uvedenými poznatky o vývoji celkové nezaměstnanosti, lze tyto závěry obdobně aplikovat i na vývoj nezaměstnanosti mužů v obou zemích. Na počátku sledovaného období vykazovaly obě země obdobnou míru zaměstnanosti u mužů, a to na úrovni kolem 6 %. V dalších letech, a to v návaznosti na vznik a působení celosvětové finanční krize se také nezaměstnanost u mužů zvyšovala, přičemž v Moldavsku pouze krátkodobě do roku 2010, a to na maximální úroveň 9,1 %. Naproti tomu v Bulharsku nadále rostla i v dalších letech a svého maxima dosáhla až v roce 2013. Zde lze poukázat na problémy v Evropské unii, které měly zřejmý dopad na nezaměstnanost také u mužů. Proto nejvyšší míra nezaměstnanosti u mužů byla zjištěna v roce 2013 ve výši 13,9 %. Následně

⁹⁰ EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.

⁹¹ STATISTICA MOLDOVEI. Statistics by themes. *statistica.gov.md* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: https://statistica.gov.md/en/statistic_domains.

však začala klesat. Teprve v posledních letech se míry nezaměstnanosti mužů v obou zemích srovnávají a jsou poměrně nízké, kolem hodnoty 4 %.

Také v případě vývoje nezaměstnanosti u žen lze v obou zemích zaznamenat obdobné trendy jako v případě vývoje nezaměstnanosti mužů. Zde je vidět rozdíl v tom, že již na počátku sledovaného období vykazovala nezaměstnanost u žen v Bulharsku vyšší hodnotu než nezaměstnanost u žen v Moldavsku. Růst nezaměstnanosti u žen byl navíc v Bulharsku strmější než v Moldavsku, a proto v této členské zemi Evropské unie dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2013 na úrovni 11,8 %, zatímco nejvyšší hodnotou nezaměstnanosti u žen v Moldavsku byla míra 5,6 % v roce 2011. Také v posledních letech lze v obou zemích vymezit odlišné trendy ve vývoji nezaměstnanosti u žen. Zatímco po roce 2019 se nezaměstnanost u žen v Bulharsku mírně zvyšuje až na současných 4,1 %, v Moldavsku lze po roce 2019 zaznamenat spíše postupný pokles až na současnou hodnotu 2,6 %. Zajímavostí je také při srovnání hodnot obou grafů 2 a 3, tedy při porovnání nezaměstnanosti mužů a žen v obou zemích, že nezaměstnanost mužů je mírně vyšší než u žen. V jiných členských zemích Unie, např. v České republice, je však vývoj nezaměstnanosti u obou pohlaví opačný, tj. nezaměstnanost mužů je vždy výrazně nižší než u žen. Dá se proto uvažovat o tom, že v Bulharsku a Moldavsku jsou pracovní podmínky nastaveny vhodněji právě pro uplatnění žen než mužů.

4.3 Vliv vybraných ekonomických ukazatelů na míru nezaměstnanosti

Kromě vývoje nezaměstnanosti je také důležité prozkoumat, jak se na jejím vývoji podílely i některé makroekonomické ukazatele, což je zejména HDP, inflace a oblast veřejných financí.

4.3.1 Ekonomický vývoj v Moldavské republice

Po získání nezávislosti v roce 1991 se muselo Moldavsko vyrovnávat, podobně jako další bývalé sovětské republiky, s výrazným narušením a dezintegrací svých tradičních hospodářských a obchodních vztahů. Země byla též nepříznivě ovlivněna prudkým nárůstem zahraničních cen, hlavně energetických zdrojů, na jejichž dovozech úplně závisela. Další ekonomická nestabilita následovala jako reakce na finanční problémy jejího hlavního obchodního partnera Ruska, a to v roce 1998. V důsledku toho Moldavsko zaznamenalo výrazný hospodářský pokles v zemědělství a průmyslu, provázený zvýšenou

nezaměstnaností, zhoršující se sociálními podmínkami a masovou emigrací pracovníků do zahraničí.

Po nezávislosti se Moldavsko pustilo do ambiciózních strukturálních reforem zaměřených na přechod na tržně orientované hospodářství. Navzdory přetrvávajícím ekonomickým problémům se Moldavsko, až na několik výjimek, zavázalo k programu hospodářských reforem podporovaného mezinárodními institucemi, jako jsou Evropská unie, Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Reformní úsilí bylo zaměřeno hlavně na makroekonomickou stabilizaci, liberalizaci a privatizaci. Navzdory mnohým snahám a některým nedávným náznakům mírného oživení ekonomiky však Moldavsko nedosáhlo žádného výraznějšího posunu. Moldavsko se proto stále považuje za nejchudší zemi v Evropě a společně s Tádžikistánem je druhou nejchudší zemí z bývalých sovětských republik.

Kromě své nepříznivé ekonomické situace je však pro Moldavsko problémem jeho konflikt se separatistickým regionem Podněstřím, kde žijí hlavně etničtí Rusové a Ukrajinci, kterých je až na 300 tis. K politickým důsledkům souvisícími se vznikem této autonomní oblasti, kterou neuznávají žádné suverénní státy, se přidaly i výrazné ekonomické důsledky, protože rozpočet Moldavska byl ochuzen o příliv daní z Podněstří. Hospodářské vazby mezi Podněstřím a zbytkem země byly a nadále jsou narušené, stejně tak jako důvěra investorů a napětí se vyskytlo i v obchodních vztazích s některými sousedními zeměmi v důsledku rozsáhlých neobjasněných ekonomických činností v regionu a přeshraničního pašování.

4.3.2 Ekonomický vývoj v Bulharské republice

Bulharsko bylo na začátku 90. let minulého století socialistickou zemí, která byla 40 let součástí tzv. sovětského bloku a jeho silné sféry vlivu. Na konci 80. let 20. století byla ekonomika Bulharska založena na společném vlastnictví výrobních faktorů. Průlom nastal v roce 1989 po pádu socialistického režimu ve více středo a východoevropských zemích. V 90. letech započal proces transformace ekonomik, což bylo základním předpokladem vstupu do evropského integračního Společenství. Bylo tedy nutné přeměnit zaostalou uzavřenou ekonomiku ve fungující a konkurenceschopné tržní hospodářství⁹².

Problémy s makroekonomickou stabilitou země byly výsledkem nejednotné představy o směřování země v bulharské vládní koalici, která nebyla úplně ztotožněná s restrukturalizačním plánem. Makroekonomická stabilita nebyla zpočátku hlavním cílem

⁹² CRAMPTON, R. J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997, s. 211-213.

vlády, což se projevilo zejména v letech 1996-1997, kdy se uskutečnila v zemi hospodářská, finanční a bankovní krize. Její hlavní příčinou byla pomalá a neefektivní privatizace, která vedla k vysokým výdajům na nerentabilní státní podniky. Tyto výdaje způsobily zvýšení dluhu a vznik problémů s tzv. špatnými úvěry z důvodu nedostatku příjmů ke krytí rozpočtových deficitů. Inlace v tomto období (r. 1997) stoupla až na hodnotu 1000 %. Šlo tedy o hyperinflaci. Vysoká inflace nebyla problémem jen v krizových letech, ale během celých 90. let 20. století (od 338,4 % v roce 1991 až po 1058,4 % v roce 1997, následně klesla inflace na 18,7 % v roce 1998, přičemž tento pokles pokračoval i v dalších letech). Průměrná inflace v tomto období dosahovala hodnoty 188,6 %, což bylo ovlivněno hyperinflací z roku 1997⁹³.

Odpovědí na nekontrolovatelný nárůst cenové hladiny bylo vytvoření Měnové rady v roce 1997, která zafixovala bulharský lev (BGL) na německou marku v poměru 1:1. Po přechodu Německa na euro, byl zafixován lev k euru v poměru 1 € = 1.9558 BGL a tento kurz platí dodnes. Měnová rada udržovala neomezenou konvertibilitu mezi svými bankovkami a měnou, na kterou byly vázány, a to při pevném směnném kurzu. Kromě toho neexistovaly žádné omezení transakcí na běžném nebo kapitálovém účtu. Díky vytvoření Měnové rady a zafixování měny na marku se podařilo snížit inflaci a stabilizovat cenovou hladinu v zemi⁹⁴.

Důležitým úkolem při transformaci hospodářství byla privatizace státních podniků a jejich efektivnější řízení. Bulharsko bylo do roku 1997 poměrně neefektivní při privatizování podniků. V roce 1992 přijala vláda zákon o privatizaci, který rozdělil státní podniky do tří kategorií v závislosti na jejich hodnotě: podniky s hodnotou do 10 milionů BGL; podniky s hodnotou vyšší než 10 milionů a nižší než 200 milionů BGL a podniky s hodnotou vyšší než 200 milionů BGL. Vláda vytvořila Privatizační agenturu, která měla za úkol privatizaci druhé a třetí skupiny podniků, zatímco privatizace první skupiny podniků byla pod dohledem jednotlivých ministerstev. I přes tento zákon se nepodařilo zahájit proces privatizace do roku 1995⁹⁵.

⁹³ THE WORLD BANK Inflation, consumer prices (annual %) – Bulgaria. *data.worldbank.org* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

⁹⁴ SUBEV, V. Currency board in Bulgaria: twenty years later – pros and cons. *Bnr.bg* [online]. 2017 [cit. 2023-04-14].

⁹⁵ BOYKO, N. et al. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria* [online]. 2004 [cit. 2023-04-14].

Níže jsou předloženy důležité poznatky o vývoji jednotlivých makroekonomických ukazatelů v zemi, a to od roku 2007 až do současnosti. V roce 2007 po vstupu do Evropské unie byla ekonomická situace v zemi příznivá. Od začátku předvstupních jednání v roce 2000 nekleslo tempo hospodářského růstu pod hranici 4 % a v období globální ekonomické prosperity v letech 2004–2008 byl dosahován růst na úrovni 7 %. Lze také poukázat na skutečnost, že následná hospodářská krize Bulharsko výrazněji nezasáhla, což však přinutilo zemi rychleji provést nápravná opatření, která zapříčinily lepší zotavení ekonomiky po krizi.

Základy tržní ekonomiky se vybudovaly ve druhé polovině 90. let a již v roce 2002 byla Komisí prohlášena za fungující tržní ekonomiku⁹⁶. Většina státních podniků byla zprivatizována, byly liberalizovány ceny a zintenzivnil se obchod se zahraničím. Díky tomu rostly přímé zahraniční investice. Nárůst investic se projevil také v růstu produktivity práce. Příliv investic měl za následek vytváření nových pracovních míst, což se odrazilo v poklesu nezaměstnanosti, jak se ukázalo na hodnotách míry nezaměstnanosti po roce 2008 v předcházející podkapitole. V roce 2009 postihla Evropskou unii bankovní a dluhová krize, která byla reakcí na finanční krizi v USA. Země zaznamenala největší úpadek ekonomiky od krize v roce 1997. HDP zaznamenalo úpadek v hodnotě až 4 % a nezaměstnanost vzrostla z 5,3 % na konci roku 2008 na 8,4 % na konci roku 2009, přičemž se její nárůst nepodařilo zastavit až do listopadu 2013, kdy dosáhla maxima v hodnotě 13,2 %. Jelikož je lev zafixován vůči euru, bulharské autority nemohly zareagovat na krizi expanzivní monetární politikou. Některé země, jako např. Maďarsko, ČR nebo Rumunsko devalvovaly svou měnu, čímž zvýhodnily export a podpořily domácí exportní výrobu. Reakcí Bulharska na krizi byla striktní fiskální politika, kterou zavedla nová vláda pod vedením premiéra Bojka Borisova, který se dostal do úřadu v roce 2009. Jeho hlavní prioritou byl vyrovnaný rozpočet, což se mu sice zpočátku nedařilo dosáhnout, ale v posledních dvou letech jeho vlády v letech 2013–2014 zaznamenala země deficity jen v hodnotě 0,3 % a 0,4 %. Díky škrtu v rozpočtových výdajích zůstal státní dluh stabilizovaný. To je také zřejmé z hodnot, které byly zjištěny z databáze Eurostatu⁹⁷.

Striktní fiskální politika Bulharska byla na jedné straně účinným prostředkem k udržení stabilního veřejného dluhu, na druhé straně byly rozpočtové škrty velmi nepopulární

⁹⁶ EUROPEAN COMMISSION. *2002 Regular Report On Bulgaria's Progress Towards Accession* [online]. Brusel: European Commission, 2002 [cit. 2023-04-14].

⁹⁷ EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.

a setkaly se s velkou kritikou veřejnosti. Občané vyčítali vládě i nárůst cen energií a neefektivní boj s korupcí, což vyvrcholilo v masové demonstrace v roce 2013. Následkem byla rezignace premiéra Borisova v únoru 2013, po které nastalo roční období vlády socialistů v čele s premiérem Plamenem Oresharskim.

Ekonomická situace v zemi byla v následujících letech stabilizovaná, jelikož v letech 2015-2017 roky rostla výkonnost ekonomiky minimálně 3% tempem, v roce 2019 byl zaznamenán dokonce téměř 4% nárůst HDP. To vše se změnilo rokem 2020, v době pandemie COVID-19, kdy Bulharsko registrovalo, podobně jako celá Evropa, výrazný útlum ekonomiky, šlo o 4% propad HDP, což však bylo výrazně méně než v jiných zemích (např. v ČR to bylo téměř -6 %). Dále lze na základě již dříve uvedených dat konstatovat, že nezaměstnanost byla až do roku 2018 druhá nejnižší od pádu socialistického režimu v roce 1989, nižší byla jen před krizí v roce 2008. I když v posledních letech výše nezaměstnanosti vzrostla až k hodnotě 7 % (pandemický rok 2020, kdy ovšem po tomto roce dochází k opětovnému poklesu nezaměstnanosti), nadále nízká nezaměstnanost zapříčiňuje problém s nedostatkem pracovních míst, což vede k nárůstu mezd. Tato skutečnost zvyšuje spotřebitelskou poptávku a podporuje ekonomický růst. Problémem je nízká produktivita práce, která je hlavní překážkou ekonomické konvergence země. Příjem na obyvatele je nejnižší v Evropské unii, protože je jen na úrovni 57 % průměru EU⁹⁸. V Bulharsku se navzdory tomu postupně zvyšuje ekonomická a životní úroveň obyvatelstva, o čemž svědčí i ambice stát se členem OECD, o čemž se v současnosti intenzivně jedná.

Největším problémem pro nastávající vládu Bojka Borisova je boj s korupcí, která je hlavním důvodem nespokojenosti bulharské veřejnosti a mnoha protestů proti jeho vládě již i z minulosti. Evropská komise každoročně vydává zprávy o pokroku v této oblasti. Ačkoliv se v této oblasti již mnohé zlepšilo, problémy jako korupce na vysoké úrovni, organizovaný zločin a reforma soudnictví jsou stále překážkami v budování kvalitního právního státu se silnými a transparentními institucemi. Všeobecně se korupce považuje za největší současný problém země a zároveň i klíč pro lepší budoucnost.

4.4 Vzájemné srovnání mezi Moldavskou a Bulharskou republikou

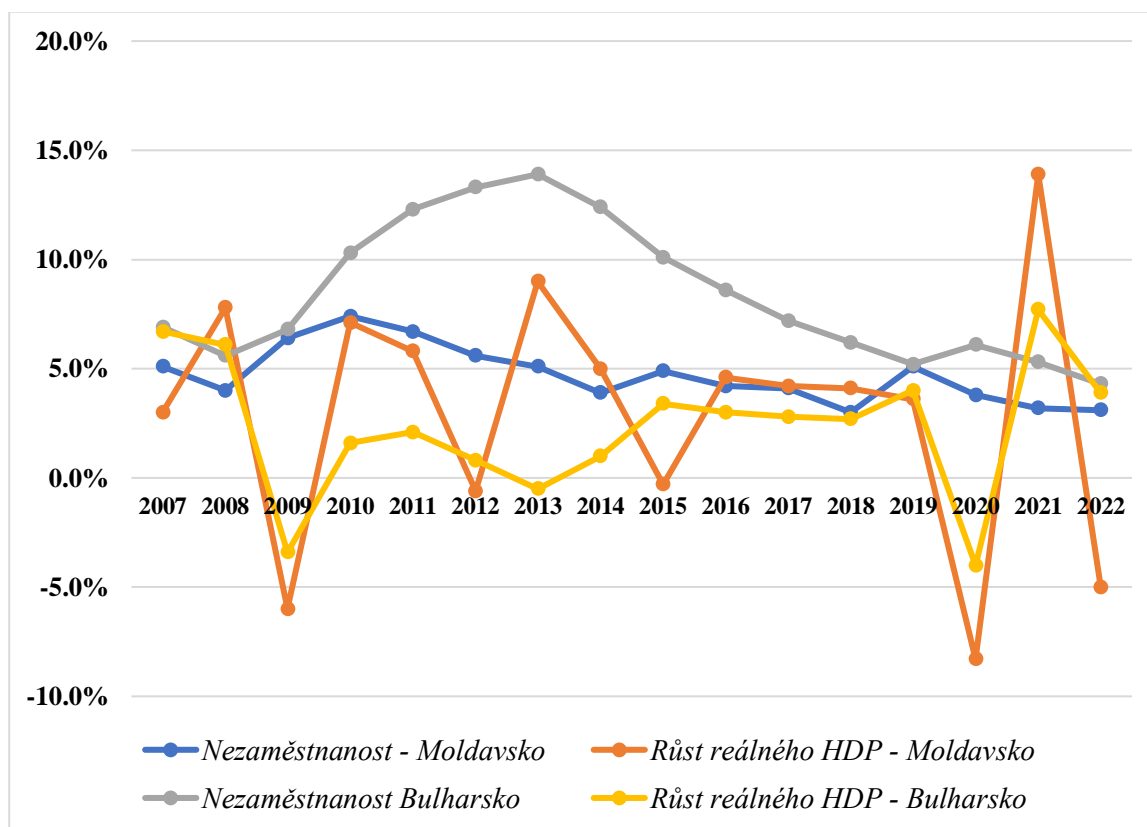
Zde lze uvést, že nezaměstnanost se považuje za ukazatel využitelnosti výrobního faktoru práce v národním hospodářství. Podle Philipsovy křivky je ideální nezaměstnanost na hranici

⁹⁸ Fakta a čísla týkající se života v Evropské unii. *Evropská unie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14].

6 %, což se podařilo Bulharsku dosáhnout v roce 2017. Vstup do EU znamenal pro Bulharsko příliv přímých zahraničních investic a vytvoření nových pracovních míst, přičemž tento proces začal již kolem roku 2002. Od tohoto roku nezaměstnanost pravidelně klesala. Tento trend zastavila až hospodářská krize v roce 2009, která znamenala snížení poptávky obyvatelstva a hromadné propouštění pracovních sil. Proto v roce 2012 byla míra nezaměstnanosti na úrovni téměř 12 %. Ekonomika se však vzpamatovala z tohoto šoku a v posledních letech nezaměstnanost nejen v Bulharsku, ale také v celé Evropě klesala. Tento vývojový trend byl sice přechodně zastaven v roce 2020, nicméně již od roku 2021 začala míra nezaměstnanosti opět klesat.

Níže je prezentován graf 4, na jehož základě je možné prezentovat vzájemný vztah mezi HDP a vývojem nezaměstnanosti v obou zemích.

Graf 4 **Vzájemný vztah mezi HDP a vývojem nezaměstnanosti v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022**

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Eurostatu⁹⁹ a Statistica Moldovei¹⁰⁰

⁹⁹ EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.

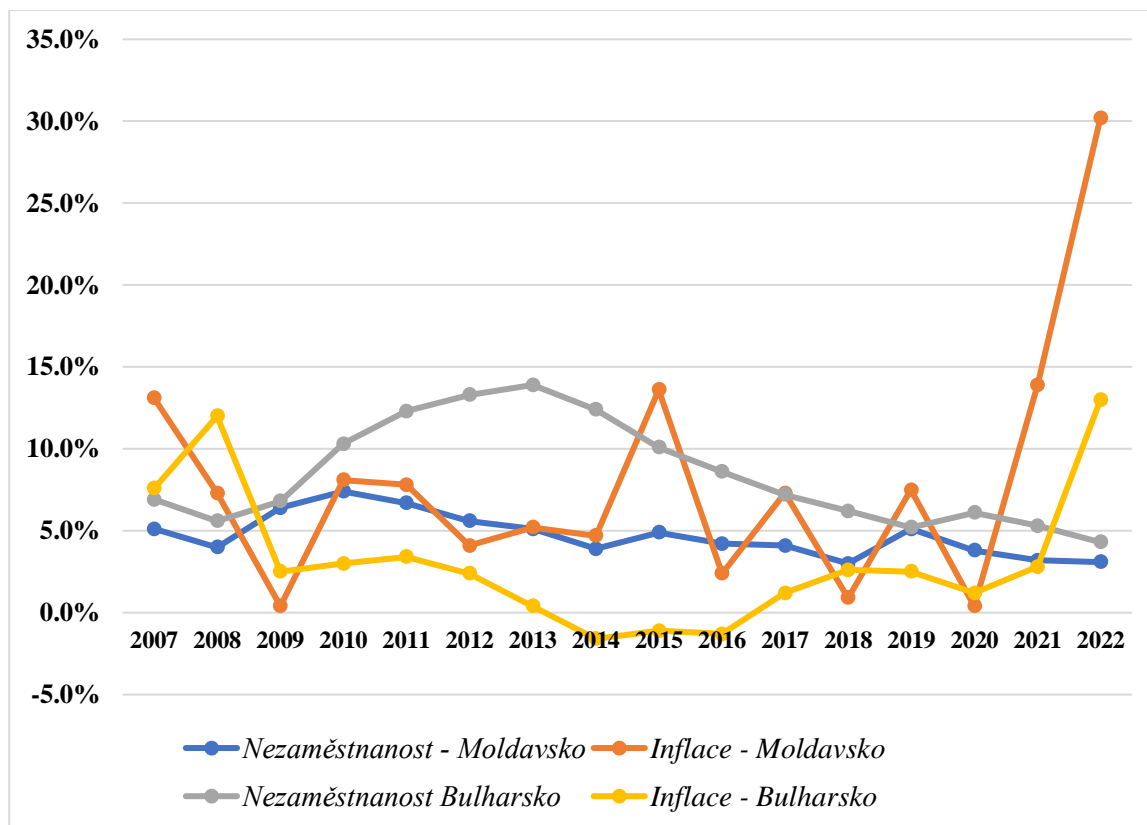
¹⁰⁰ STATISTICA MOLDOVEI. Statistics by themes. *statistica.gov.md* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: https://statistica.gov.md/en/statistic_domains.

Na podkladě výše uvedeného grafu lze zjistit, že vývoj HDP v Moldavsku je značně nerovnoměrný a na různé ekonomické krize reaguje výrazně negativněji, než je tomu v Bulharsku. Navzdory těmto skutečnostem se však míra nezaměstnanosti v Moldavsku nijak neztotožňuje s poměrně odlišným vývojem HDP. Ačkoliv HDP Moldavska pokleslo i do poměrně značných záporných hodnot, nezaměstnanost v zemi nadále klesala. To však platí i v případě, že se zvyšuje HDP, nezaměstnanost tím není nikterak ovlivněna. V případě Bulharska je tomu však odlišně. Zde nezaměstnanost mírně navazuje na ekonomický vývoj v zemi, kdy např. v době pandemie COVID-19, kdy HDP pokleslo až na -4 %, rostla také nezaměstnanost na 6,1 % a meziročně tím došlo k růstu nezaměstnanosti o 0,9 procentních bodů. Naopak v Moldavsku v té době pokleslo HDP až na téměř -9 %, avšak nezaměstnanost dále klesala až na 3,8 % (meziroční pokles o 1,4 procentních bodů). Dalo by se proto uvažovat o tom, že nezaměstnanost není v obou zemích příliš úzce navázána na ekonomický vývoj v podobě HDP.

Bylo též poukázáno na vývoj inflace, což je ukazatel hospodářské stability. V minulosti byl velký progres, jehož země dosáhla v posledních 20 letech. V roce 1997 zaznamenala země hyperinflaci v hodnotě 1058,4 %, následkem čeho bylo vytvoření Měnové rady a fixace bulharského lva na německou marku a později euro. V dalších letech již inflace nepřevýšila hranici 10 %, přičemž v letech 2014-2016 cenová hladina klesala, tedy docházelo k tzv. deflaci. Za ideální inflaci se považuje hodnota kolem 2 %. Tohoto cíle se finančními autoritami v Bulharsku nedaří plnit, přičemž nejvíce se k této hodnotě přiblížili v roce 2020-2021, kdy inflace dosáhla hodnoty 1,2-2,8 %, což je téměř ideální hodnota. Vládní dluh Bulharska je v současnosti s hodnotou 26,9 % třetí nejvyšší v EU. Tento stav je zapříčiněn striktní fiskální politikou bulharských vlád. Na rozdíl od jiných zemí nebyla reakcí Bulharska na krizi uvolněná fiskální politika, ale škrty v rozpočtových výdajích, díky čemuž se podařilo udržet vládní dluh na nízké úrovni. Ve srovnání s Moldavskem lze uvést, že v Moldavsku také na počátku 90. let se tato země krátkodobě, po kratší dobu než v Bulharsku, potýkala s vysokou mírou inflace, která dokonce v letech 1992-1993 dosahovala výše 1613,6 %. V dalších letech došlo však významnému snížení pod 30 %, přičemž po roce 2015 dosahuje výše pod 5 %, nicméně v dalších letech opět rostla až opět na hodnotu 30 % v roce 2022. Nadále se však nejedná o ideální hodnoty, kdy by dle cílování inflace Evropskou unií se mělo jednat o hodnoty kolem 2 %. Nicméně se ukázalo, že i Moldavsko postihla výrazná inflační krize, kdy v roce 2022 narostla inflace na výši 30,2 %. V roce 2022 dosáhla míra inflace v Bulharsku 13,0 %.

Níže uvedený graf 5 prezentuje vzájemný vztah mezi vývojem inflace a celkové nezaměstnanosti v obou zemích. Podobně jako v případě HDP lze zhodnotit, jak inflace v zemi ovlivňuje růst či pokles nezaměstnanosti.

Graf 5 **Vzájemný vztah mezi inflací a vývojem nezaměstnanosti v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022**

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Eurostatu¹⁰¹ a Statistica Moldovei¹⁰²

Jak již bylo zmíněno výše, a poukazuje na to i tento graf, inflace v Moldavsku je výrazně vyšší než v Bulharsku. Co se týče vzájemného vztahu mezi inflací a nezaměstnaností, má růst inflace v Moldavsku mírně negativní vliv na vývoj nezaměstnanosti, neboť v případě růstu inflace se tato skutečnost v některých letech podílela taktéž na růstu nezaměstnanosti. Např. v roce 2015 vzrostla inflace meziročně o téměř 9 procentních bodů, což se na růstu nezaměstnanosti projevilo, avšak pouze mírně (růst nezaměstnanosti o 1 procentní bod). Na druhé straně, růst inflace v roce 2022 na 30 % neměl téměř žádný vliv na růst nezaměstnanosti, naopak ta meziročně poklesla o 0,1 procentních bodů. Podobně lze na

¹⁰¹ EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.

¹⁰² STATISTICA MOLDOVEI. Statistics by themes. *statistica.gov.md* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: https://statistica.gov.md/en/statistic_domains.

vztah mezi inflací a nezaměstnaností nahlížet také v Bulharsku. Zde lze hovořit o tom, že nejvyšší míra nezaměstnanosti v zemi byla zaznamenána v případě inflace kolem 2-3 % a v případě, kdy byla zjištěna deflace.

V návaznosti na uvedené informace, i s ohledem na další ukazatele, zejména v souvislosti s nezaměstnaností, se ukazuje, že zatímco v Bulharsku je nezaměstnanost více navázána na ekonomickou situaci v zemi, v Moldavsku se tato souvislost až tak významně neprojevuje. Navzdory tomu, že se Moldavsko potýká s řadou ekonomických a jiných problémů, významněji to její nezaměstnanost neovlivňuje. Dle hodnot uváděných Statistickým úřadem Moldavska se prokázalo, že zatímco do roku 2019 se Moldavsku dařilo zlepšovat svou ekonomickou výkonnost, od roku 2020, díky pandemii COVID-19, se makroekonomický výhled této země výrazněji zhoršil. Oproti zemím z Unie došlo v roce 2020 ke značnému propadu HDP, a to o více než 8 %. V této oblasti naopak Bulharsko vykázalo daleko lepší údaje. Moldavsko výrazně ovlivňují také následky války na Ukrajině, ztratila také řadu trhů na Východě, v důsledku čehož se zvýšily ceny potravin o více než 20 %.

5 Výsledky a diskuse

Trhy práce jsou v obou zemích, podobně jako v jiných členských státech Evropské unie, charakteristické nedostatkem vhodných a kvalifikovaných uchazečů o práci, a tento problém pandemie COVID-19 ještě více prohloubila. Jelikož na trhu práce není dostatek uchazečů, a vzdělávání zaměstnanců může být nákladné, lze podnikům doporučit využít duální vzdělávání studentů, kde se po absolvování škol mohou zaměstnat. Vzhledem k situaci ve světě, je jedním z řešení, jak vyplnit mezeru na trhu práce, zaměstnat nekvalifikované ukrajinské imigranty na pozice, kde se nevyžaduje vysoká kvalifikace, a tyto pozice mají dlouhodobý problém zaměstnat pracovníky. Nicméně, mnozí přicházejí kvalifikovaní, ale jazyková bariéra způsobuje, že vykonávají méně kvalifikované práce. Pro zvýšení kvality uchazečů je zapotřebí věnovat zvýšenou pozornost výuce daného jazyka, který potřebují nejen v každodenní komunikaci, ale je zásadní při provádění většiny pracovních pozic. Podniky by proto měly poskytnout těmto zaměstnancům vzdělávání v podobě jazykového kurzu.

Vzhledem k tomu, že uchazeči během pandemie COVID-19 měli možnost vyzkoušet si práci z domova, která jim vyhovovala, lze uvedené považovat za vhodný nástroj motivování zaměstnanců, což by mohlo napomoci k vyššímu počtu uchazečů o práci. Jelikož pandemie COVID-19 vyvolala změny na trhu práce v obou zkoumaných zemích, je třeba je eliminovat.

Méně uchazečů o zaměstnání je v obou zemích zaznamenáno i v souvislosti s tím, že uchazeči ztratili důvěru pracovat v některých sektorech. Zde je důležité, aby zaměstnavatelé využívali různé pobídky, a nástroje motivace, aby potencionální uchazeče znovu získali. Z kvalitativního hlediska podniky zaznamenaly mírný pokles kvality uchazečů. Vzhledem k tomu, že se během pandemie COVID-19 vyžadovaly také nové dovednosti, jako například počítačové, což mohlo vyvolat mírný pokles kvality uchazečů, bylo by vhodné, aby firmy před tím, než budou realizovat online hovory, posílaly uchazečem krátkou instruktáž o tom, jak se připojit. Protože žijeme v době, kdy absolventy škol ve výrazné míře zasáhla distanční výuka, doporučujeme podnikům, aby absolventy, kteří dosáhli vzdělání tímto způsobem, neodmítali, ale prověřili si jejich znalosti písemným testem.

Kvalitu uchazečů o zaměstnání může snížit i fakt, že přicházejí z jiných odvětví, a tuto skutečnost je třeba využít. Pokud uchazeči nemají dostatek zkušeností a dovedností, je třeba věnovat zvýšenou pozornost jejich zaškolování. Některé podniky mají vysoké nároky na

zaměstnance, avšak, pokud jsou to pozice, u kterých se nevyžaduje vysoká kvalifikace, mohli by si takto zaměstnance vychovat. Úkolem podniku by bylo prohloubit kvalifikaci a investovat do zaměstnanců s cílem dosáhnout jejich vyšší kvality. U uchazečů, kteří nemají dostatečné zkušenosti a dovednosti, je třeba, aby je naučily vše, co potřebují. Prvním krokem je zaškolení, bez zaškolení se zvyšuje fluktuace a snižuje motivace, což podniky negativně ovlivňuje. Uchazečům, kteří nemají dostatečné znalosti je třeba poskytnout příslušné vzdělání. Vzdělání může být prováděno různými způsoby, záleží na charakteru vykonávané práce. Nejčastějšími způsoby, jak podniky vzdělávají své zaměstnance, jsou přednášky nebo workshopy. Do popředí se v současné době dostal také způsob e-learningu, kde mají zaměstnavatelé možnost poskytovat svým zaměstnancům online kurzy, kde po absolvování kurzu mohou zaměstnanci po krátkém testu získat i certifikát.

Vzhledem k tomu, že nových zaměstnanců je na trhu práce nedostatek, a to bez rozdílu v obou zemích, a noví zaměstnanci se hledají těžko, mělo by být v zájmu podniku, aby zamezovaly propouštění, a tím snižovaly potřebu hledat nové zaměstnance. Proto je důležité, aby podnik vytvořil svým zaměstnancům dobré pracovní podmínky a příjemné pracovní prostředí. Podnik by měl komunikovat se svými zaměstnanci, a v případě, že chtějí zaměstnanci opustit zaměstnání, zjistit příčinu a problém řešit. Poskytováním nadstandardních benefitů nad rámec konkurence může podnik zajistit, že zaměstnanci setrvají v zaměstnání. Wellness programy pro zaměstnance jsou jedním z významných benefitů, které by měli zaměstnavatelé svým zaměstnancům nabízet. Velkým plusem podniků je, pokud mají asistenční zaměstnanecký program, který poskytuje jak jejich zaměstnancům, ale i jejich nejbližší rodině podporu a poradenství.

Pro zlepšení situace na trhu práce není důležité jen to, jak snížit potřebu získat nové zaměstnance, ale také to, jakým způsobem oslovit uchazeče, když už k té potřebě získávat nové zaměstnance dojde. Proto se podnikům jak v Bulharské, tak v Moldavské republice doporučuje kontaktovat úřady práce, kde jsou nezaměstnaní registrováni, kde si hledají práci, ale z nějakého důvodu ji ještě nenašli. Nejlepším a zároveň nejlevnějším způsobem vyhledávání zaměstnanců je inzerát, který osloví velké množství lidí. V současné době zaměstnavatelé preferují vyhledávat zaměstnanců přes internet a sociální sítě, což také považujeme za efektivní způsob vyhledávání, zejména u mladých lidí. Podniky by mohly využít i možnost zprostředkovat potenciálních uchazečů přes zaměstnance organizace za finanční odměnu. V případě, že nový zaměstnanec nastoupí do práce, a setrvá v ní po určitou

dobu, zaměstnanci bude vyplacena odměna. Rovněž by podniky měly využívat spolupráci se vzdělávacími institucemi. Pro podnik není podstatné jen to, jakým způsobem osloví uchazeče, ale i to, jakým stylem zprostředkuje nabídku zaměstnání tak, aby oslovila co nejvíce uchazečů. Využitím personálního marketingu podniky kreativním způsobem osloví uchazeče tak, že si budují dobrou značku organizace. Tyto aktivity jsou cílené na zlepšení viditelnosti podniku jako atraktivního zaměstnavatele, a proto podnikům doporučujeme uplatňovat personální marketing a udržovat dobré vztahy se stávajícími i bývalými zaměstnanci kvůli referencím, které si mezi sebou lidé poskytují.

Dalším doporučením pro trhy práce v obou zemích je zvýšit cyklus poradenských setkání pro znevýhodněné uchazeče o zaměstnání, ať už individuálně nebo ve skupinách. Dále je zapotřebí posílit spolupráci mezi úřadem práce a školami na všech úrovních a organizovat preventivní poradenství v širším rozsahu. Zapojit města, obce a obecně také kariérní poradenství. Každá univerzita by měla mít takové poradenské centrum. Kariérní poradci či sociální pracovníci by měli absolventům pomoci uplatnit se na trhu práce. Je to dáno tím, že právě absolventi jsou těmi, kteří se nejčastěji potýkají s vysokou nezaměstnaností. V neposlední řadě to, jak rychle a dobře se absolvent dokáže po skončení studia zařadit do pracovního procesu, závisí na výběru vysoké školy a oboru, který studoval. Je známo a rozšířeno, že v některých oborech je zaměstnáno jen velmi málo absolventů, na druhé straně je v některých oborech dokonce nedostatek vhodných talentů.

V těchto oborech absolventi nacházejí uplatnění hned po ukončení studia s přiměřeným finančním ohodnocením v zaměstnáních odpovídajících je vzdělání. Příští vysokoškoláci by si proto měli vybírat školu nejen na základě doporučení známých, lokality a bydliště školy a požadavků školy, ale záležet by jim mělo i na zájmu zaměstnavatele, aby si jednotlivce vzdělání doplnil.

Dnes je zapotřebí ovládat alespoň jeden světový jazyk, nejčastěji je to angličtina. Největší výhodou však je, zda uchazeč o práci ovládá více cizích jazyků. Každý zaměstnavatel to jistě ocení. Studenti bakalářského studia by se měli snažit neustále zlepšovat a rozvíjet svou znalost cizího jazyka. Mohou například začít navštěvovat jazykovou školu, absolvovat různé jazykové kurzy, číst zahraniční literaturu nebo si prohlédnout nerecenzované původní filmové verze. Skvělý způsob, jak zlepšit své jazykové znalosti, je vycestovat do zahraničí. Absolventi vysokých škol mohou své hledání zaměstnání prokázat certifikáty z různých kurzů, jako je účetnictví či výpočetní technika, čímž zvyšují šance uplatnit se na trhu práce.

Ukáží, že mají širší rozsah znalostí než ostatní absolventi stejných nebo příbuzných vysokých škol a že mají zájem dále se vzdělávat a rozvíjet své dovednosti a znalosti. Absolventi vysokých škol by však měli mít i dobré komunikační schopnosti, chtějí-li se stát zaměstnavateli a získat a udržet si uspokojivé pracovní pozice. Komunikace je základem mezilidských vztahů v pracovním životě. Dobré komunikační schopnosti jsou nezbytné a nenahraditelné, aby se zaměstnanci dokázali spojit s klienty, kolegy, podřízenými a nadřízenými. Absolventi vysokých škol by měli mít určité komunikační schopnosti, zadávat úkoly, řídit a organizovat pracovní týmy, prezentovat výsledky, pracovní plány a očekávání, motivovat a hodnotit lidi. Studenti by se proto měli neustále vzdělávat a zlepšovat své komunikační schopnosti, pokud chtějí uspět na trhu práce.

6 Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala tématu nezaměstnanosti, přičemž jde nadále o velmi aktuální téma, hlavně s ohledem na makroekonomické souvislosti. V tomto případě byla pozornost zaměřena na dvě konkrétní země, a to na Moldavskou a Bulharskou republiku, kdy bylo záměrem práce odhalit, jak se obě země vyrovnávají s nezaměstnaností a jaké případné faktory mají vliv na nezaměstnanost s ohledem na odlišný ekonomický a politický vývoj v obou zemích.

Hlavním cílem práce bylo analyzovat nezaměstnanost ve vybraných státech: Moldavská republika a Bulharská republika. Dílčím cílem bylo identifikovat hlavní problémy na trhu práce a faktory ovlivňující nezaměstnanost ve vybraných zemích.

Nejprve bylo třeba prostudovat základní teoretická východiska, která souvisela s řešenou problematikou. To znamenalo zjistit, co je to nezaměstnanost, jak je definován pojem trhu práce, jak se nezaměstnanost měří, jaké existují druhy nezaměstnanosti a s jakými následky se musí nezaměstnaní vyrovnávat. Následovala poté praktická část, kdy bylo nejdříve popsáno, o jaké porovnávané země se jedná. Zde je třeba uvést, že zatímco Bulharsko je členem Evropské unie, a to již od roku 2007, Moldavsko nadále k Evropskému společenství nespadá, ačkoliv v předešlém roce 2022 získalo status kandidátské země Unie. Tyto země se navíc potýkají s řadou politických a ekonomických problémů. Jak bylo zjištěno, Bulharsko je nejchudší zemí Unie, vykazuje nejnižší životní úroveň obyvatelstva mezi všemi 27 členskými státy Unie. Moldavsko je na tom z hlediska ekonomického vývoje ještě hůře, jde o nejchudší zemi Evropy vůbec. Tyto skutečnosti se však významněji neprojevují na jejich trhu práce a vývoji nezaměstnanosti, kdy navzdory jejich problémům jsou v obou zemích registrovány jedny z nejnižších mír celkové nezaměstnanosti.

To je však právě pro jejich trh výrazný problém, neboť nemají dostatek kvalifikovaných sil, a proto se obě země potýkají s nedostatkem pracovníků. To souvisí jak s postupným stárnutím obyvatelstva, tak velmi častou emigrací pracovníků do zahraničí, což je příkladem především Moldavska. V návaznosti na uvedené skutečnosti byly popsány návrhy, jak by se mohly firmy s těmito problémy do budoucna vyrovnat.

7 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.
- CIHELKOVÁ, E. a kol. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. 335 s. ISBN 978-8-0245-1835-0.
- CRAMPTON, R. J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997. 259 s. ISBN 0521561833.
- ČERNOHORSKÝ, J. *Finance: od teorie k realitě*. Praha: Grada Publishing, 2020. 460 s. ISBN 978-80-271-2215-8.
- DE VROEY, M. *A History of Macroeconomics from Keynes to Lucas and Beyond*. New York, NY: Cambridge University Press, 2016. 427 p. ISBN 978-0-521-89843-0.
- DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika*. Praha: Grada Publishing, 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.
- DVOŘÁČEK, J., SLUNČÍK, P. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. Praha: C. H. Beck, 2012. 173 s. ISBN 978-80-7400-224-3.
- HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 696 s. ISBN 978-80-7400-278-6.
- HOLMAN, R. et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 539 s. ISBN 978-80-7400-641-8.
- HOLMAN, R. *Makroekonomie*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. 455 s. ISBN 978-80-7400-541-1.
- CHMURA, M. *Nezaměstnanost jako ekonomický a sociální problém – edukační východiska z nezaměstnanosti*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. 119 s. ISBN 978-80-7464-858-8.
- JÍROVÁ, H. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999. 95 s. ISBN 80-7079-635-9.
- JUREČKA, V. et al. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2017. 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.
- KOVAŘÍKOVÁ, M. *Krizové situace ve škole: bezpečnostní problematika ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2020. 125 s. ISBN 978-80-247-2731-8.

- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.
- MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- PAVELKA, T. *Makroekonomie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2010. 273 s. ISBN 978-80-86730-55-4.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2017. 483 s. ISBN 978-80-262-1228-7.
- REHUŠ, A. *Nepriaznivá sociálna situácia: nezamestnanosť a možnosti jej riešenia*. Brno: Tribun EU, 2018. 127 s. ISBN 978-80-263-1388-5.
- ROJÍČEK, M. et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. 543 s. ISBN 978-80-247-5858-9.
- SOJKA, M., KADERÁBKOVÁ, B. *Stručné dějiny ekonomických teorií*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2004. 95 s. ISBN 80-86754-15-4.
- ŠIMEK, M. *Trh práce*. Ostrava: Vysoká škola podnikání, 2005. 74 s. ISBN 80-86764-26-5.
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLELOUCKÝ, Z. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 187 s. ISBN 978-80-247-4282-3.
- TOMEŠ, I. *Povinná sociální solidarita*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. 223 s. ISBN 978-80-246-3835-5.
- URBANCOVÁ, H. *Age management*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2021. 170 s. ISBN 978-80-88330-40-0.
- ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020. 179 s. ISBN 978-80-88330-04-2.

Elektronické zdroje

- BOYKO, N. et al. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria* [online]. 2004 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://wiiw.ac.at/understanding-reform-a-country-study-for-bulgaria-dlp-3252.pdf>.
- Bulharsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/bulharsko-souhrnna-teritorialni-informace/2#1-zakladni-informace-o-teritoriu>.

- CIA. Bulgaria. *The World Factbook* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/bulgaria/#people-and-society>.
- CIA. Moldova. *The World Factbook* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/moldova/>.
- DABOROWSKI, T. Citizens of Bulgaria and Romania receive full rights on the EU labour market. *Centre for Eastern Studies* [online]. 2014 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-01-08/citizens-bulgaria-and-romania-receive-full-rightseu-labour-market>.
- EUROPEAN COMMISSION. *2002 Regular Report On Bulgaria's Progress Towards Accession* [online]. Brusel: European Commission, 2002 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_2002.pdf.
- EUROSTAT. Data Browser. *Eurostat* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?lang=en&display=list&sort=category>.
- Fakta a čísla týkající se života v Evropské unii. *Evropská unie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_cs.
- HÁJEK, Adam. Moldavsko dráždí Moskvu, nový premiér chce odchod Rusů z Podněstří. *Mladá Fronta dnes* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/moldavsko-podnestri-rusko.A230220_103239_zahranicni_aha.
- HAYES, A. What Is Unemployment? Understanding Causes, Types, Measurement. *Investopedia* [online]. 2022 [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/u/unemployment.asp>.
- Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika. *Český statistický úřad* [online]. 2024 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk-_hdp-
- Inflace, míra inflace – Metodika. *Český statistický úřad* [online]. 2023 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace.
- KENTON, W. Labor Market Explained: Theories and Who Is Included. *Investopedia* [online]. 2022 [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/l/labor-market.asp>.

- KORDÍK, Jiří. Bulharské volby vyhrál středopravicový blok expremiéra Borisova. *ČT24* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3576576-bulharske-volby-vyhral-stredopravicovy-blok-expremiera-borisova>.
- Moldavsko. *BusinessInfo* [online]. 2022 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/moldavsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/>.
- Moldavsko. *Rada Evropské unie* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/enlargement/moldova/>.
- STATISTICA MOLDOVEI. Statistics by themes. *statistica.gov.md* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: https://statistica.gov.md/en/statistic_domains.
- SUBEV, V. Currency board in Bulgaria: twenty years later – pros and cons. *Bnr.bg* [online]. 2017 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <http://bnr.bg/en/post/100848803/currency-board-in-bulgaria-twenty-years-later-pros-andcons>.
- THE WORLD BANK. Inflation, consumer prices (annual %) – Bulgaria. *data.worldbank.org* [online]. 2023 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=BG>.
- VENCL, J. Co je to hrubý domácí produkt (HDP)? Jak na HDP nahlížet? *Finex*[online]. 2020 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://finex.cz/co-je-to-hruby-domaci-produkt-hdp/>.

8 Seznam obrázků, grafů a zkratek

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1	Nabídka a poptávka po práci na trhu práce	13
-----------	---	----

8.2 Seznam grafů

Graf 1	Vývoj nezaměstnanosti v Moldavsku v letech 2007-2022.....	34
Graf 2	Vývoj nezaměstnanosti v Bulharsku v letech 2007-2022	35
Graf 3	Vývoj nezaměstnanosti mužů a žen v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022	36
Graf 4	Vzájemný vztah mezi HDP a vývojem nezaměstnanosti v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022.....	42
Graf 5	Vzájemný vztah mezi inflací a vývojem nezaměstnanosti v Moldavsku a Bulharsku v letech 2007-2022.....	44

8.3 Seznam použitých zkratek

BGL	Bulharský lev (měna)
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
GERB	Občané za evropský rozvoj Bulharska (politická strana)
HDP	Hrubý domácí produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
NATO	Severoatlantická aliance
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PAS	Strana akce a solidarity (politická strana)
WTO	Světová obchodní organizace